

TEVBE

﴿ ٩ ﴾ سُورَةُ التَّوْبَةِ

İşbu Berae Sûresi de medenîdir. Ve en sonra nâzil olan Sûredir. Nüzulü hicretin dokuzuncu senesi başlamıştır. Şöyle rivayet olunmuştur ki Mekke sekizinci senei hicriyyede fethedildi. Attab ibni Üseyd vâli idi, ertesi dokuzuncu sene Resûli ekrem sallallahü aleyhi vessellem «Tebük» ten avdette Hazreti Ebû Bekri Sıddık radiyallahü anhu mevsimi hacce emîr nasb edib gönderdi. Hareketinden sonra bu sûrei Berae nâzil oldu. Binaenaleyh bunu mevsimi hacde ahaliye kıraet etmek üzere arkasından da Hazreti Ali radiyallahü anhu memur edib kendi nakası «abda» ye bindirerek gönderdi, Ebû Bekre gördeseydiniz denildi «

لَا يُوَدِّي عَنِّي إِلَّا رَجُلٌ مِّنِّي» buyurdu ki böyle ahidlerin akd-ü halline müteallık bir

tebliği benim yakın akrabamdan olan bir adamdan başkası tarafımdan te'diye etmez, arabin örf-ü âdeti

böyledir» demektir. Vaktaki Hazreti Ali yaklaştı, Hazreti Ebû Bekir nakanın buzalamasını işitti ve bu

Resulullahın devesinin sesi diyüb durdu, iltihak edince Hazreti Aliye «emîr mi veya me'mur musun?» diye

sordu «me'mur» dedi yürüdüler. Vaktaki Terviye önü oldu, Ebû Bekir hutbeyi okudu ve nâsa menasiki haccı

söyledi. Ali de yevmi Nahirde Cemrei Akabe yanında kalktı « يَا أَيُّهَا النَّاسُ » ben size Resulullahın

Resulüyüm» dedi «ne ile» dediler, otuz veya kırk âyet kıraet etti, sonra da dedi ki: «şu dört ile emrolundum,

bu seneden sonra bu Beyte müşrik yaklaşmıyacak, Beyti uryan tavaf etmiyecek, her nefsi mü'minden

başkası Cennete girmiycek, her ahid sahibine ahdi itmam edilecek.

sh:»2442

Âyetleri - Yüz otuz

Kelimeleri - 2479

Harfleri - 10087

Fasılası - ن . م . ل . ر . ب . ن harfleridir. لام bir kalil; نا el'guyub, را bir kaç fasıla,

نم لرب essatır ن م

İsimleri - Berâet, tevbe, Elmükaşkışe, Elmüba'sire, Elbüşerride, Elmuhziye, Elkadıme, Elmüsiyre, Elhafire, elmünekkile, elmüdemdime ve Sûretül'azâb. Zira bunda müşriklerden bir teberrî ve mü'minlere tevbe vardır. Nifak illetinden beri kılar, Münafıkların esrarını faş eder, onları kaçıırır, terzil, berbad eder. Yüreklerini deşer tenkil eder. Üzerlerine hışım yağdırır, Hazreti Sıddık radiyallahü anhdan merviydir ki «buna sûrei Tevbe tesmiye edersiniz. Hakikaten vallahi dokunmadık bir kimse bırakmadı» demiştir.

Bir de bu sûreyi ilk nazarda diğerlerinden fark ettiren bir hususiyet vardır ki evvelinde besmele olmamasıdır. Buna başlıca iki hikmet beyan edilmiştir. Birisi arada uzun müddet bir fasılai nüzul bulunmakla beraber bunun sûrei «Enfal» e bilhasebilma'nâ kuvvetli bir taallûk ve irtibatı bulunması, ikincisi de harb mesaili hakkında nazil olmak itibariyle bu onun temadîsi gibi olub ikisinin bir sûre addedilebilecek kadar müşabih ve mütenasib bulunmasıdır. O derecede ki rivayete göre eshab içinde bile bu ikisini bir sûre zannedenler olmuştur. Fakat hem âyetlerinin kesreti hem de bu sûrenin bervechi balâ bir çok isimlerle iştiharı, bir sûrei müstekille olduğunu anlattığı gibi şunda da ittîfak vardır ki Resulullah bunun sûrei «Enfal» den veya her hangi bir sûreden olduğunu söylememiştir. Ma'rızî hacette sükût ise beyanı zaruret olduğundan onu söylememesi müstakıl bir sûre olduğunu beyandır. Şu halde aralarında münasebeti kaviyye bulunan diğer sûreler dahi mevcut olduğundan bu zikrolunan hikmet, besmelenin terki için sebebi

aslî değildir. Ve

sh:»2443

bu yalnız nazarı i'tibare alındığı takdirde kiraette ancak «Enfal» den Berâeye geçerken besmele

çekilmemek ve fakat Berâe ayrıca okunduğu zaman başında dahi olsa her hangi bir sûre eczasında olduğu

gibi besmele çekilmesi mendub olmak ıktiza edecektir. Halbuki bunun evvelinde besmele nâzil olmadığı

şübhesizdir. Ve bunun asıl sebebini şu diğer hikmette aramak lâzım gelir, Hazreti Aliden merviydir ki

burada besmele niçin yazılmadığı kendisinden suâl olunduğu zaman «

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» bir emandır. Bu sûre ise seyf ve nebzi uhud ile nâzil oldu»

demiştir. Süfyan ibni Uyeyne bu ma'nâyı anlatırken «

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ آَلَقَىٰ إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا» kavli ilâhîsi

mazmuniyle te'kid ederek anlatmıştır. Ya'ni selâm vermenin refı emana mani' bulunduğu düşünülürse

«rahmân, rahîm» sıfatlarıyla rahmeti ilâhiyyeyi müekked bir surette ihtar ve o rahmete vesilei vuslet olarak

ismullahı yâd-ü tezkâr demek olan bismelenin kat'ı ismet ve refı emâne münafî ve münakız olacağı da

tebeyyün eder. Filhakıka mes'ele iyi teemmül olunursa ne naklen ne de aklen bu sûrenin evvelinde

besmelenin ne nüzulüne, ne yazılmasına, ne de okunmasına cevaz tasavvur olunmak ihtimali yoktur. Hattâ

burada rahmeti tasrih etmiyerek sâde « بِسْمِ اللّٰهِ بَرَاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ » demekte bile iki büyük

mahzur vardır. Evvelâ bu bir tenakuz olur. Çünkü besmele, Allahın ismine sarîh bir vuslet «

بَرَاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ » ise «Allahdan kat'ı alâka» demektir. Bu ikisi ise açıktan açığa mütenakızdır.

Saniyen bunun zâhirinden Allahın ismiyle teberrük ve teyemmün, Allahdan kat'ı alâkadır. Demek gibi bir

ma'nâ tebadür eder ki bir küfr olacağında şübhe yoktur. Binaenaleyh bu sûrenin evvelinde besmele nâzil

olmamış ve yazılmamış olduğu gibi okunması dahi kabili tecviz değildir. Ve hattâ bu tahkika nazaran

nemazda böyel bir sehv, vakı' olsa tegayyüri fahiş bulunacağından nemaz fasid olmak lâzım gelir. Ancak

bu mahzur yalnız sûrenin

sh:»2444

evvelindedir. Eczasına gelince diğer sûrelerin eczasındaki ahkâmı kiraetten farkı zâhir değildir. Filvaki'

teamül de böyledir. Meselâ âhirinden « لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ الْخ » diye okunacağı zaman

besmele terk edilmez. Hulâsa bu sûrenin başı müşriklere bir ültimatüm sernamesi olduğundan besmelenin

tam zıddı olan kat'ı alâka ile başlanarak buyuruluyor ki:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

﴿١﴾ بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ ﴿٢﴾ فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا
أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَأَنَّ اللَّهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ ﴿٣﴾
وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ
بِرِءَايَةِ الْكُفْرَانِ مِنَ الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ أَنْ يَكْفُرُوا
تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا
بِعَذَابِ أَلِيمٍ ﴿٤﴾ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ
يَنْقُصُوا شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهَرُوا عَلَيْكُمْ أَوَّارَةً فَأَتَمُّوا إِلَيْهِمْ
عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مَدَّتِهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٥﴾ فَإِذَا انْسَلَخَ
الْأَشْهُرُ الْحُرْمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوا
وَأَحْصُوا لَهُمْ وَأَقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَإِن تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ
وَاتُوا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٦﴾

﴿٦﴾ وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ
كَلِمَ اللَّهِ ثُمَّ ابْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

Meali Şerifi

Bir ultiatum; Allah ve Resulunden, muahede ettiğiniz müşriklere: 1 bundan böyle yer yüzünde dört ay istediğiniz gibi dolaşın, şunu da bilin ki siz, Allahı âciz bırakacak değilsiniz, Allah her halde kâfirleri rusvay edecek 2 Bir de Allah ve Resulunden hacci ekber günü insanlara bir ilân, ki Allah müşriklerden beriyydir, Resulü de, derhal tevbe ederseniz o, hakkınızda hayırdır, yok eğer aldırmazsanız biliniz ki siz, Allahı âciz bırakacak değilsiniz ve Allahı, Peygamberi tanımayanlara elîm bir azabı tebşir et 3 Ancak muahede yapmış olduğunuz müşriklerden bilahare size ahidlerinde hiç bir eksiklik yapmamış ve sizin aleyhinizde hiç bir kimseye muzaheret etmemiş bulunanlar müstesna, bunlara müddetlerine kadar ahidlerini tamamiyle iyfa edin, her halde Allah, müttekileri sever 4 O haram olan aylar çıktımı artık o bir müşrikleri nerede bulursanız öldürün, yakalayın, hapsedin ve bütün geçid başlarını tutun, eğer tevbe ederler ve namaz kılıb zekâtı verilerse sebillerini tahliye edin, çünkü Allah gafur, rahîmdir 5 Ve eğer müşriklerden biri aman ile yakınına

gelmek isterse ona aman ver, taki Allahın kelâmını dinlesin, sonra da onun me'menine kadar gönder,

çünkü bunlar hakikatı bilmez bir kavimdirler 6

sh:»2446

BERAET - « بَرَاءٌ ، يَبْرَأُ ، بَرَاءَةٌ » bu maddenin asıl ma'nâsı Müfredat ve Besâirde beyan

olduğuna göre «her hangi bir mekruhtan tefassı ve tebaud» demektir. Kazı Beyzavî sûrei «Bakare» de «

فَتُوبُوا إِلَىٰ بَرَائِكُمْ» de der ki bu terkinin aslı: bir şeyin gayrisinden halis olması

ma'nâsıdır ki ya «hasta mazarından, medyun deyninden beri oldu» dedikleri gibi tefassı tarikıyla olur

veya « بَرَاءَ اللَّهِ آدَمَ مِنَ الطَّيْنِ » gibi inşa suretiyle olur. İlh...» Bu iki ma'na ile de kelime

lisanımızda müsta'meldir. Meselâ «berâeti zimmet asıldır» denildiği zaman, ibtidaen inşa suretiyle olan

hulûs ve selâmet ma'nâsı kastedilir. Cezada cürümden beraet de böyledir. Lâkin deynden beraet bu

suretle olabildiği gibi ibra veya istîfa suretiyle de olur ki bu da tefassı tarikıdır. Hukukta böyle olduğu gibi

bundan me'huz olarak kelimenin bir de hukukî siyasiye ve harb noktâi nazarından mukarrer ma'nâsı vardır

ki burada asıl maksud olan da odur. Netekim Ebû Bekri Razî bunu izah ile ahkâmı Kur'anda der ki «beraet,

kat'ı muvalât ve irtifaı ismet ve zevali emandır». Fahrüddini Razî de tefsirinde der ki: «beraetin ma'nâsı

inkıtası ismettir. « **بَرِئْتُ مِنْ فُلَانٍ أَبْرَأُ بَرَاءَةً** » denilir ki beynimizde ismet, inkıta' etti,

aramızda alâka kalmadı demektir. İlh...» Ve işte burada beraet her hangi bir keraheti nekısadan selâmet ve

tebaud ma'nâyı aslısını mütezammın olmakla beraber bilhassa ma'nâyı hukukî ve siyasîsi ile hukukı düvel

istilâhatında «hali harb hudusünü ıktıza eden kat'ı münasebet» demektir. Ve bu suretle Sûrenin ilk âyeti bir

ülmıatum ve ondan sonrası bunun esbabı mucibesiyile umuma i'lân ve izahıdır. Şöyle ki:

1. ﴿ **بَرَاءَةٌ** ﴾ Bir beraet -ya'ni bu öyle ehemmiyyetli ve mutlak bir kat'ı münasebet ve inkıtayı ismet,

bir ülmıatomdur ﴿ **مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ** ﴾ ki Allah ve Resulünden

﴿ **إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ** ﴾ o muahede yaptığınız müşriklere- vusul

bulacak.

sh:»2447

Görölüyor ki bu âyet «falandan falana mektub» denilmesi gibi bir sernâme üslûbundadır. Fakat burada

her hangi bir mektub veya tahririn değil, muntazam bir tebliği resmînin ve bahusus Edebiyyatı siyasıyyeden

olmak üzere bir nebz, bir ülmıatum sernâmesinin bütün erkânı lâzimesiyile belığ bir nümunei tahriri vardır.

Bunda evvelâ tebliğın mahiyeti, saniyen mürsil ve vasitai irsal, salisen mürselün ileyhler ve haysiyyetleri, rabian alâkadarın tamamen fezleke edilerek gayet vecîz ve aynı zamanda açık ve müessir bir surette ta'rif ve irâe olunmuş ve anlatılmıştır ki bu tebliğın sebebi şirk ve müslimanlara sebki ahiddir. Demek olur ki müslimanlara ahdi sebketmemiş olanlara esasen bir alâka ve menasebet olmadığından böyle kat'ı münasebet ihbarına lüzum yoktur. Ancak müslimanların muahede yaptıkları müşriklere karşı doğrudan doğru nakzı uhd etmeksizin ibtidaen nebzi ahd ile böyle bir kat'ı münasebet ihbar eylemeleri lâzım gelmiştir. Çünkü esbabı izah olunacağı üzere Allah ve Resulü o ahidlerden berâdirler. Ma'lûm ki muahede ahidleşmek demektir. Ahd ise mutlak akid ma'nâsına dahi gelirse de asıl ma'nâsı yemîn ile tevsik olunan akiddir. En kavi ve en cami' yemîn ise Allaha yemîndir. Ve Müslimanın yapacağı yemîn de budur. Müşrikler ise müşrik olmaları haysiyetiyle nazarlarında böyle sırf Allah için yapılan bir yemîn ve ahidin hüküm ve kıymeti yoktur. Verdikleri ahidin hakkına Allah için riayet etmezler, a kidelerinin muktezası olarak her hangi bir vesilei şirk ile nakzı ahidden ictinab eylemezler. Ve böyle bir ahid ise hakikî ve samimî olmaz. Maamâfih her kiminle olursa olsun bir ahid vaki' olduktan sonra onu habersiz nakza kalkışmak gadr-u hıyanet olacağından müslim için haramdır. Ve böyle bir ahidden kurtulmak için üç yol vardır. Birincisi bir müddeti muayyene ile mukayed ise o müddetin hıtamını beklemek, ikincisi istenildiği zaman feshedilebileceği meşrut bulun-

sh:»2448

mak ki şarta göre hareket olunur. Üçüncüsü «

«وَأَمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ» medlûlünce

muzmer bir hıyanet tehlikesi karşısında nebzi ahd etmek ki bu surette aldatıp baskın edilmemiş ve açıktan

açığa istikamet dairesinde ihbar ve i'lânı keyfiyyet edilmiş olacağından hıyanet yapılmış olmaz. Ve bu

veçhile bu beraet, «Enfal» deki o nebiz emrinin şumullü bir tatbiki demektir ki bu âyette bu sernâme ile bu

cihetler telhis olunduktan sonra ültimatumun mündericatı aslıyyesi de şu âyette telhis edilmiştir:

2. ﴿فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ﴾ İmdi bundan itibaren Arzda dört ay

siyahat ediniz -SİYAHAT, suyun tabiatı üzere akması gibi kolayına geldiği veçhile Arz üzerinde şehirlerden

ve ma'murelerden uzaklara varıncıya kadar istediği yere gitmek ve seyretmektir. Bu suretle siyahatte

serbes ve vasi' bir seyr-ü hareket vardır. Sonra şeraiti mu'tâde tahavvüle uğrıyacağından esnayı seyahatte

yemek içmek hususunda da bir nevi' imsâk ve riyazat iktiza edeceği ve hattâ bu sebeble sâimîn seyyaha

teşbih edildiği cihetle seyahat ehemmiyyetli bir hazırlığı istilzam eder. Bu ise bir vüs'at ve refaha mütevakkıf

bulunur. Bunun için siyahat ediniz» emrinde «gidiniz seyr-ü sefer ediniz» emrinden fazla bir terfih ve müsaade ma'nâsı ve ziyade bir ihtiyat ve hazırlık ihtarı vardır. Ve bu emirden murad behemehal siyahati emir ve icab değil bir ibaha ve ıtlaktır ki şöyle demek olur:

Ey bu haber kendilerine vasıl olan muâhid müşrikler: birdenbire ve habersiz bir surette muâhedenizin nakziyle gadre uğratılacağınızı zannetmeyiniz. Bu andan itibaren size dört ay mühlet var. Bu müddet zarfında katl-ü kıtal veya sair bir suretle taarruzdan masûn ve dilediğiniz gibi geniş geniş hazırlanmakta serbes ve muhtarsınız. Ondan sonra münasebet tamamen munkatı' ve hali harb kaim olacağından bu müddette kendiniz için iyi düşün-

sh:»2449

nüz, her ihtiyatı yapınız: harb tedarükü görmek, tahassun etmek, kaçacak veya iltica edecek yer hazırlamak

gibi muvafık görüb arzu edeceğiniz hususatın tesviyesi zımında gerek dârı islâm ve gerek sair aktarı

Arzda bir seyyah vaz'yyetiyle dilediğiniz gibi gidiniz iyice hazırlanınız.

Bu suretle âyetten maksud bu ıtlak ve ihtar olduğu halde bunun «dört ay siyahat edebilirsiniz» gibi ihbar suretinde ifade olunmayıb da emir sıygasiyle iş'ar buyurulması bariz iki nükteyi tazammun eder. Birisi bu seyyahat ve hazırlık onlardan bir emri matlûb gibi olduğuna işarettir. Birisi de her ne yaparlarsa yapsınlar emri hakka mahkûm bulduklarını iş'ardır. Hattâ pek mühimm olan bu cihet bir de ayrıca tasrih olunarak buyuruluyor ki:

Dört ay seyahat ediniz ﴿وَأَعْلَمُوا﴾ ve maamafih biliniz ki ﴿أَنْتُمْ غَيْرَ مُعْجِزِي اللَّهِ﴾ vakı'de siz -öyle seyahat ve hazırlıkla- Allahı âciz bırakacak, kurtulacak değilsiniz. ﴿وَأَنَّ اللَّهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ﴾ ve muhakkak Allah, kâfirleri horlıyacaktır. -Bundan sonra eski hal ve vaz'iyette kalmanıza imkân yoktur. Ya küfürden vaz geçib emri hakka teslim olursunuz veya Dünya ve Âhıret perişan olursunuz.

Bu dört ayın Şevvalden onuncu sene Muharrem nihayetine kadar olduğu hakkında zührîden bir kavil varsa da diğer müfessirîn, tarihi l'ân olan yevmi hacden l'tibaren ya'ni Zilhiccenin onundan Rebiul'âhirin onuna kadar olduğunu söylemişlerdir ki doğrusu da budur. Zira Cessasın ihtar ettiği veçhile ravîler sûrei «Berae» nin nüzulü ve Resulullahın Ebubekri hacc üzerine gönderdiği vakı Zilhiccede ve Ebubekrin

hareketinden sonra olduğu hususunda ihtilâf etmemişlerdir **اهـ** . Şu kadar ki o sene henüz müşriklerin

âdeti olan «nesi'» kalkmamış bulunduğu cihetle Zil-

sh:»2450

hiccenin onu i'tibar edilen hac günü hakıkatte Zilki'denin onu ve binaenaleyh dört ayın nihayeti de

Rebiul'evvelin onu demek olduğu dahi Ebuhayyânın nakline göre Mücahid gibi ba'zı müfessirîn tarafından

nakledilmiştir. Şu halde Muharrem nihayeti yalnız muahedesi bulunmayan müşrikler hesabına i'tibar edilmiş

olabilir. Bunun da Şevvalin evvelinden değil yevmi i'lânından sayılması lâzım gelir. Netekim İbni Abbastan

böyle bir rivayet de mevcuddur.

Velhasıl bu, böyle kat'î bir beraet 3.

﴿وَأَذَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ﴾ ve

haccı ekber günü Allah ve Resulünden bütün nâsa şöyle bir ezan -ya'ni mü'min veya gayrı mü'min, muahid

veya gayrı muahid herkese bir izzan her sınıf insanların kulaklarına sokulacak bervechi âtî bir i'lân ve

i'lâmdır: ﴿أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ ki Allah müşriklerden kat'ıyyen berîdir.

﴿وَرَسُولُهُ﴾ Resulü de- kezalik müşriklerden berîdir. Ve bunun içindir ki bu sene müşriklerin

bulunabileceği hacda bulunmamıştır.

Burada haccın ekber vasfıyla tavsifinde bir kaç ma'nâ vardır:

1- Ömreye haccı asgar denildiği cihetle buna nazaran asıl hac, haccı ekber olur. Hudeybiyeden sonra

hicretin yedinci senesi ömrei kazâ yapılmış idi. Sûrei «Bakare» de «

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ» bak. Bu suretle o gün haccı asgar günü olmuştu. Sekizinci

sene fethi Mekke ile geçmiş ve islâmda ilk hac bu dokuzuncu sene başlamış idi ve şuhalde bu ma'nâ ile

haccı ekber bundan böyle her sene var demektir. Çünkü haccı ekber günü demek asıl ma'nâsiyle hac günü

demeğe müsavidir.

2- Bir hac amelinin teşkil eden efaalin en büyük kısmı demek olur ki bu da her sene ve her hacda vardır.

Bunda

sh:»2451

ekberiyet bir haccin diğer hacce veya diğer bir amele nisbeti değil aynı bir haccin eczası beyindeki nisbet i'tibariyledir. Gerçi bu zikri kül ve iradei cüz gibi bir mecazdır. Fakat bu ma'nânın âyetteki yevmi ta'yin noktai nazarından ehemmiyeti mahsusası vardır.

3- Müslimîn ve müşrikînin toplandığı pek büyük bir tecemmü' ile dari islâmda ilk ve bir kerre olarak yapılan ve bu beraeti i'lân ile de fevkal'âde bir azameti hâiz olan hac demek olur ki bunda işbu dokuzuncu ve Ebu Bekir imareti ile vaki' olan hacci, ekberiyeti mutlaka ile bir tahsis vardır. Ya'ni bu suretle hac, ne bundan evvel olmuş ne de olacaktır. Fakat haccin bu ma'nâ ile ekberiyeti biraz cayı nazar görülmüştür.

4- İslâmın izzetini ve şirkin zilletini izhar eden hac demektir ki bu ma'nâ hacci evvele sadık olduğu gibi ertesı sene Resulullahın hacc ettiği Haccetül'vedaa da evleviyetle sadıktır. Zira bu i'lânı beraetin asıl

hukûm o zaman zahir olmuş ve « **الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ** » mantukunca islâmın

tecellii kemali asıl o gün olmuş ve « **خُذُوا عَنِّي مَنَاسِكَكُمْ** » hadîsi şerifi mucebince menasiki

hac asıl bunda takarrür eylemiştir. Filhakika hacci evvel dahi bervechi meşruh ba'zı hususiyetine nazaran

bînazır ise d eyine ekberiyeti vücuhen nisbîdir. Çünkü bilfiil Resulullahın bulunmaması ve müşriklerin

iştirak edebilmesi, uryan tavaf ve nesi gibi bazı âdatı şirkin henüz izale edilmemiş ve binaenaleyh beraetin

daha tam tahakkuk etmemiş bulunması i'tibariyle noksandan hali değildir. Ve o halde onun bütün kıymeti

Resulullahın haccine bir mukaddime olmasındadır. Ve şüphe yok ki bütün bunların tahakkuku i'tibariyle

evvel ve ekberi mutlak olan hac, Resulullahın haccidir ve « هَذَا يَوْمُ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ »

hadisi şerifi de bunda zahirdir. Bununla beraber âyetin yalnız hacci Resule kasrı da zâhir değildir. Zira

hicetülveda'da bu i'lânın kendisi değil hukmünün tahakkuku tamamı vaki' olmuştur. Âyette mevzu

sh:»2452

bahs ile i'lânın kendisidir. Bunun için tefsiri Taberî «İbni sirinin yevmülhaccil'ekber ile murad, Resulullahın

hacc ettiği ve ma'iyetinde bir çok ümmetlerin de haccelediği hicetülveda' senesidir.» Dediğini

naklettikten sonra demiştir ki bu ma'nâ âyette «

اذان حكمه يتفق يوم الحج الاكبر وهو عام حج رسول الله

» gibi bir izmare muhtacdır اهـ . Binaenaleyh âyetdeki hacci ekber mefumu hacci Ebi Bekre munhasır

olmayıp hacci ekber mefumu hacci Ebi Bekre munhasır olmayıp hacci Resule kasretmek doğru değildir.

Şu halde gelelim « يوم » mes'elesine: yevm, vakit ma'nâsına da gelebilir ve binaenaleyh «

الحج يوم الحج » vakti hac demek olabilirse de âyetin zahiri bunun vakti hacdan bir gün olmasıdır. Hem

bir gün ki dört ayı saymak için bir mebde i'tibar edilebilsin. Halbuki yalnız birinci, üçüncü ve dördüncü

ma'nâlara nazaran hacci ekber günü demek hacci ekber vakti demekten fazal bir şey ifade etmez. Bu ise

seneye, aya muhtemil ve olsa olsa Arefeden Minâ günlerinin nihayetine kadar eyyamı haccın mecmuuna

mahmul olabilir. Ve netekim ba'zı müfessirîm de buna kail olmuştur. İbni atıyye tefsirinde demiştir ki

ehadisın tezahürüne göre Hazreti Ali bu âyetleri Arefe günü Hazreti Ebi Bekrin hutbesi akıbında izyan

eylemiş, sonra da nasın hepsinin işitmediğini görmüş, Bayram günü de ta'kib etmiş ve hattâ Hazreti Ebi

Bekr, o gün Ebu hüreyre ve daha sair bir takım zevatı ona muavin olmak üzere göndermiş bunlar da

Zilmecaz vesâir esvakı Arabde bu işi ta'kib eylemişlerdir. Ve buna nazaran Süfyan ibni Uyeynenin tereccuh

ediyor ilh. Mücahidin de hacci ekber günü bütün Minâ günleri ve müşriklerin Zilmecaz ve Ukâz ve

Micennede buldukları sırada içlerinde «bu seneden sonra müşrikler müslimanlarla beraber hacc

etmiyeceklerdir» «diye nidâ ettirilinceye kadar olan içtima' zamanlarıdır» dediği menkuldür. Filhakıka Ebû

Hüreyre radiyallahü

anhnin kendisinden de merviydir ki «Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem Aliyi Berae ile müşriklere

gönderdiği zaman ben de Ali ile beraberdim. Nidâ ediyordum hattâ sesim kısıldı ve şöyle emrolunmuştuk:

bu seneden sonra bir müşrik, hacetmiyecek ve Beyti bir uryân, tavaf eylemiyecek ve Cennete ancak

mü'min girecek, her kimin de Resulullah ile arasında bir ahid varsa dört aya kadar eceli vardır. Dört ay

geçtikten sonra Allah, müşriklerden berfidir. Resülü de» demiştir. Fakat bu miyanda dört aya mebde' olacak

bir gün i'tibar edilmesi lâzım gelir ki «يَوْمُ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ» den en zâhir olan ma'nâ da bunun

vakti hacdan tek bir gün olmasıdır. Bundan dolaydır ki cumhuri müfessirîn bunu vakti hacc diye değil,

eyyamı hacdan bir yevmi muayyen olarak göstermişlerdir ki bu da ancak hacı ekber ta'birinin ikinci

ma'nâsını mülâhaza ile mümkün olur. Ve bu suretle bu gün hacı ekberin en büyük bir günü demek

olacaktır. Bu ise ya Arefe veya ilk Bayram günü olabilecektir. «الْحَجُّ عَرَفَةَ» hadîs-i şerifine

bakınca bu gün Arefeden ibaret gibi görünür. Ve bu hadîse binaen ba'zıları bunun Arefe günü olduğuna

kail olmuşlardır ki nakledildiğine göre Hazreti Ömer, İbni Zübeyr, Ebû Cuhayfe, Tâvus, atâ, İbni Müseyyeb

bu cümledendir. Lâkin sûrei «Bakare» de dahi iyzah olunduğu üzere «الْحَجُّ عَرَفَةَ» olması

Arefeye yetişemeyenin hacca yetişememiş olması i'tibariyle olduğu zâhirdir. Bu ise haccin en büyük kısmı

Arefede olmasını iktiza etmez ve o gün hacc, tamam olmaz. Hacc ancak Bayram günü tamam olabilir.

Tavaf, nahır, remiy ve tahlık, e'ali filvaki' aleyhissalâtü vesselâmin hiccetülveda'da yevmi nahırde

cemrelerin yanında durub « هَذَا يَوْمُ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ » buyurduğu da rivayet edilmiştir. Bu

sebeble müfessirînin çoğu hacci ekber gününün Bayram günü olduğuna kaidirler. Ebû Musel'eş'arî, İbni

ebi Evfâ, Mugıyre ibni Şu'-

sh:»2454

be, İbni Cübeyr, İkrime, Şa'bî, Zührî, ibni Zeyd, Süddî bu cümledendir.»

Hulâsai kelâm Sürenin evveli müşrikine karşı muahedelerinin infisahiyle beraetin alel'ıtlak sübutunu ve

bunun suret ve hukmünü ihbar ve iycaabının icrası lüzumunu iş'ardır. Ve işbu «

وَإِذَانُ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ الْخِ» de herkese ı'lân ve ı'lâmın vücubunu ihbar ve tarihini

tesbit ile tahakkukunu te'kid ve bervechi âtî esbab ve netaicini izzah eden bir beyannâmedir. Baştakı

Beraet « إِلَى الَّذِينَ » diye henüz vasıl olmak üzere bulunan mutlak bir beraettir. Bu ikinci ise «

بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ » diye « مِنْ » ile sıralanmış bilfi'il tahakkuka başlamış bir beraettir. Ve

her ikisinde beraetin müteallakı müşrikler, ı'lânın müteallakı ise gerek kâfir, gerek mü'min umum nâstır. Ve

balâdaki rivayattan anlaşıldığı üzere Hazreti Ali bu ilâna me'mur edilmiş, Arafattan itibaren Minâ günlerinin

nihayetine kadar o sene vakti hacda bu için de bayram günü mebd'e olmuştur. Bu vechile sûrenin başı

vecîz ve açık bir nebz, bir kat'ı münasebet ültimatumu, bu âyetten itibaren de esbabı mucibesiyile

muvazzah bir ilânı harb beyannemesini muhtevindir. Şöyle ki:

Ey nâs hepinizin ma'lûmu olsun Allah, müşriklerden kat'ıyken beridir Resulü de ﴿فَإِنْ تُبْتِغُوا﴾

binaenaleyh tevbe ederseniz ﴿فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ bu sizin için hayırdır

﴿وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ﴾ ve eğer yüz çevirirseniz -tevbeden sarfı nazar eder veya islâmdan ve ahde

vefadan yüz çevirmekte ısrar eylerseniz

﴿وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ﴾ iyi biliniz ki siz Allahı

âciz bırakamazsınız- azâbından kaçıp kurtulamazsınız

﴿وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ ve ya Muhammed, öyle küfredenleri elîm

bir azâb ile müjdele -nakzı ahd edenlere bervechi

balâ dört aydan ziyade mühlet verme 4. ﴿الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

ancak o müşriklerden şunlara ki muahede yaptınız ﴿ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا﴾ sonra siz

hiç bir şey eksiklemediler.- Muahede şartlarından hiç birine riayetsizlik etmediler, size doğrudan doğru hiç

bir zarar yapmadıkları gibi ﴿وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا﴾ size karşı hiç bir kimseye

muzaheret de yapmadılar.- Netekim Resulullahın ahbine dahil olan Huzaaya Beni Bekrin taaddisi gibi

bizzat ve Kureyşin bunlara silâh ile muaveneti gibi dolayısıyla bir zararda bulunmadılar

﴿فَاتِمُوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ﴾ bunlara müddetlerine kadar ahidlerini

itmam ediniz -ya'ni bunları o nakzı ahd edenlere karışdırmayınız, onlar gibi dört ay müddet geçince hemen

harbe kalkışmayınız, bunlara onlar gibi muamele etmeyiniz de müddetleri bitinceye kadar ahidlerini

tamamı tamamına eda eyleyiniz ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ﴾ çünkü Allah, müttükileri

muhakkak sever- hukukî ahde riayet de tekvâ cümlesindedir. Velevse müşrik olsun ahbine riayet eden

vefakâr ile etmiyen gaddarı müsavi tutmak tekvaya münâfidir.

Rivâyet olduğuna göre Resulullah ile müşrikler arasında «Beyti şeriften kimseyi menetmemek ve

şehri haramda kimse ihafe olunmamak» üzere bir ahdi amm, bir de Huzaa, Müdlîc vesâire gibi kabâilin

hususiyyetlerine göre birer müddeti muayyene dahilinde hususî muâhedeler vardı. Vaktaki Hazreti

Peygamber Tebûk gazasına çıktı ve Münafıklar tahallûf edib bir takım eracif yaymağa kalkıştılar o sırada

müşrikler de ahidlerini nakz etmeğe başladılar, öyle ki Resulullahın Tebûkten avdetinde

sh:»2456

ekserisi nakzı ahd etmiş bulunuyorlardı. Bunun üzerine bâlâda nakl edildiği vechile bu Sûre nâzil olmuş,

ahidleri kendilerine nebz edilmiş idi, ancak Benî Damra ve Benî Kinane gibi bir kısmı kalil ahidlerini

bozmamışlardı. İşte nebzi ammdan sonra bu âyetle muahedatı hususiyeye temass edilerek bu gibi

ahidlerine riâyet edenler muâhedelerinin husussiyyetine göre müddetlerinin nihâyetine kadar istisna

edilmiş, onlar bir noksan yapmadıkça müddetin nihâyetine kadar ahidlerinin itmanı emrolunmuştur.

Yukarıda zikrolunduğu üzere Hazreti Aliynin i'lânında dördüncü madde olan «her ahid sahibine ahdi itmam

olunacak» fıkrası bu idi. Ve denilmiştir ki âzamî olarak Beni Kinaneden bir hayyın dokuz ay müddeti

kalmıştı, o da itmam edildi Demek ki bu müddetlerin hitamında Ceziretül'arabda sahib ahid hiç bir müşrik

kalmamış oluyordu.

Bunlar ma'lûm olduktan sonra 5. ﴿فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ﴾ İmdi haram

aylar sıyrılınca -bu haram aylar «

﴿مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ﴾ . ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ﴾

﴿فِيهِ﴾ eşhüri hurum, ya'ni Zilkı'de, Zilhicce, Muharrem, Receb ayları demek olmayıb «

﴿فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ﴾ emrile verilen dört ay mühlettir ki bunun yevmi

hacden Muharrem nihayetine kadar elli günü ma'hud eşhüri hurümden ise de mütebakısı haricdir. Fakat bu

i'lâna nazaran aynı hükümdedir. Ve bu suretle şu da anlatılmıştır ki ahid taallûk eden her hangi bir ay

eşhüri hurümden olur. Ya'ni bâlâda zıkr olunan dört ay müddet zarfında kıtal ve taarruz haramdır.

Ahidlerine riayet edenlerin müddetleri de böyledir. Fakat bu haram aylar, çıkınca

﴿فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ﴾ artık o mühleti biten müşrikleri nerede bulursanız katl ediniz- ale'l'ıtlak

öldürünüz. Ya'ni dört aydan sonra tamamen hali harb kaimdir. Binaenaleyh onlar tarafından bir taarruza

muntazır olmayarak hemen harbe mubaşeret ediniz ve hill-ü harem her nerede bulur ve nasıl

öldürebilirsenez

öyle öldürünüz. Maamafih sünnette «müsle» yapmaktan ya'ni burun kulak kesmekten ve bir kimseyi

durdurub ok ve emsali ile «sabren» öldürmekten nehiy varid olmuştur. Bundan başka aleyhissalâtü

vesselâm buyurmuştur ki « **أَعَفُّ النَّاسِ قَتْلَةَ أَهْلِ الْإِيمَانِ** » nev'i katil cihetiyle

nâsin en affi ehli iymandır. Ve « **إِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقَتْلَةَ** », bu ma'nâlara şunlar da

iyma eder: **﴿وَخُذُوهُمْ﴾** ve onları tutunuz -esîr ediniz. Demek olur ki tutmak mümkün iken hemen

katil edivermemelidir **﴿وَاحْصِرُوهُمْ﴾** ve hasr ediniz- buldukları muhıttan çıkarmayınız, şurada

burada gezdirmeyiniz **﴿وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ﴾** ve onlar için her mersada oturunuz

-ya'ni kaçırmamak, geçirmemek için evine veya kira veya ticarete gidecek her geçidi tutub gözetiniz.

﴿فَإِنْ تَابُوا﴾ Bunun üzerine tevbe ederler- şirkten vaz geçib iymana gelirler

﴿وَاقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ﴾ ve namazı ikame edib zekâtı verilerse -ya'ni

bunları kabul eder müsliman olurlarsa **﴿فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ﴾** hemen sebillerini tahliye ediniz.-

Mezkûr taarruzlardan hiç birini yapmayıb hallerine bırakınız **﴿إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾**

çünkü Allah gafur rahîmdir -bu suretle geçmiş olan şirk ve küfür ve gadirlerini mağfîret eder, iman ve

tâatlerine sevab da verir. Demek ki o müşriklere ya katl-ü esaret veya islâmdan başka bir şey

birakılmamıştır. İleride görüleceği üzere Ehli kitâbda olduğu gibi cizye dahi kabul edilmeyecektir. Haseni

Basrî rivayet etmiştir ki: esîrin birisi Hazreti Peygambere işittirecek surette «Allaha tevbe ederim,

Muhammede tevbe etmem» diye üç kerre bağırmış, aleyhissalâtü vesselâm da «bırakınız hakkı ehline tanıdı» buyurmuştur.

sh:»2458

Bu noktada tevbe ile alâkadar olmak üzere harbîye eman mes'elesi anlatılarak buyuruluyor ki:

6. ﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ﴾ Ve eğer müşriklerden biri sana

isticare ederse -ya'ni mühleti mezkûre çıktıktan sonra sana istiman eder, senin kendisine eman verib car

olmanı, ya'ni taarruzdan himayeyi talep ederse ﴿فَاجِرْهُ﴾ sen de ona eman ver

﴿حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ﴾ taki Allah kelâmını dinlesin- Kur'anı ve delâili hakkı işitsin,

düşünsün, senin da'vet ettiğin dinin hakikat ve hakkiyyetine muttali' olmak imkânını elde etsin. Zira ehli

lisan için mücerred sema', fehme kâfi gelebilir. Rivayet olunur ki Hazreti Alişe müşriklerden bir adam geldi

«bu mühletin inkızasından sonra şayed bizden bir kimse kelâmullahı dinlemek için veya diğer bir hacet için

Muhammede gelecek olursa katli olunacak mı?» dedi, o da hayır, çünkü Allah tealâ şöyle buyuruyor «

﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَاجِرْهُ﴾ Hazreti Aliynin bu sözü

zâhiren âyete muhalif gibi görünür. Zira âyette diğer hacet zikr edilmemiş, yalnız «

حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ» buyurulmuştur. Bunun için denilmiştir ki hacetten murad her hangi

bir haceti dünyeviye değil, dine müteallik hacettir. Zira aleyhısalâtü vesselâma gelecek olan kimse dine

müteallik umur için gelir ve kelâmullaha müteferri' olan ael'umum delâili hakkı dinlemek, şüphelerini sorub

cevab almak dahi kelâmullahı semaa mülhaktır. Fakat dikkat olunursa muhalefet yoktur, haceti böyle

tahsisa lüzum da yoktur. Zira âyette isticare mutlaktır. « حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ» kaydi «

فَأَجْرُهُ» ve müteallıktır. Bu ise şunu iş'ar eder ki istiman eden her hangi bir maksadda bulunabilir. Fakat

eman veren onun kelâmullahı işidib dinlemesi hikmet ve gayesini hisab ederek eman vermelidir. Şu halde

müste'min bu gaye ile bir haceti diniye için istiman ederse eman vermek vacib olur. Fakat mutlak surette

veya bir haceti dünyeviye maksadıyle is-

sh:»2459

timan ederse eman vermek vacib olmaz. İycabı hale göre ya caiz veya reddi vacib olabilir. Binaenaleyh bu

âyetten başlıca şunlar istinbat olunur:

1- Ulema demişlerdir ki: bir kâfir, an delilin i'tikad etmek için bizden tevhid ve risaletin delâilini beyan ve ikamei huccet talebinde bulunursa tevhidi ilâhîyi ve Hazreti Peygamberin sıhhati nübüvvetini beyan ile ikamei huccet üzerimize vacib olur. Ve bir harbî böyle bir talebde bulunduğu zaman bu delâleti beyan ve hucceti ikame etmeden onu katle kalkışmak caiz olmaz. Zira Allah tealâ bervechibâlâ bu kadar i'lândan ve müddetin inkızasından sonra bile « حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ » eman verilmesini emretmiştir. Bu şuna da delâlet eder ki her kim bizden umuruna müteallik bir şeyin ta'rifini talep ve iltimas ederse ta'limi üzerimize vacib olur.

2- Fukaha demişlerdir ki: bir harbî dari islâma dahil oluverirse kendisi ve malî ganimet olur. Ancak ümidi islâm ile kelâmullahı istima' etmek gibi bir garzı şer'î için veya ticaret için müstecir olarak, ya'ni istîman edib emân alarak dahil olursa bir sabinin veya mecnunun emaniyle bile dahil olsa bunların emanları da bir şüphei emân olduğundan muhafazası vacib olur. Her hangi birisi dari islâma bir elçilikle giderse elçilik emandır. Birisi dâri islâmdaki bir malını almak için gider ve o malın da emanı bulunursa malın emanı onun da emanı olur.

Hâsılı öyle, o maksadla eman ver ﴿ثُمَّ اَبْلَغَهُ مَامَنَهُ﴾ sonra da onu me'menine iblâğ eyle

-istima' ettikten sonra iyman etmezse canı ve malı taarruzdan masun olarak onu eman yeri olan mahalline,

vatanına yetiştir.- Binaenaleyh müste'minin fazla bir müddet durdurulması da caiz değildir. ﴿ذَلِكَ﴾

bu: bu eman ve iblâğ emri ﴿بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ﴾ şu sebebledir ki bunlar bilmez bir

kavmdirler.-

sh:»2460

İyman ve islâmın hakikat ve ahkâmın bilmezler ve hattâ bu Arab müşrikleri her hususta cahil bir kavmdirler.

Binaenaleyh eman lâzımdır ki hakkı duysunlar da hiç ma'ziretleri kalmasin.

Bu esaslar anlaşıldıktan sonra beraenin hikmet ve esbabına geelim:

Bu i'lân üzerine muahidlere karşı böyle i'lânı beraet ve kat'ı münasebet bir nakzı ahid ve binaenaleyh bir

haksızlık bir tecavüz demek olmaz mı gibi bir şübhe varid olamaz. Çünkü

﴿٧﴾ كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا

الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ
فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٨﴾ كَيْفَ وَإِنْ
يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً يُرْضُونَكُمْ
بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَى قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٩﴾ اشْتَرَوْا بَيَّاتِ
اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿١٠﴾ لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً وَأُولَئِكَ هُمُ
الْمُعْتَدُونَ ﴿١١﴾

sh:»2461

﴿١١﴾ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخِوَانُكُمْ
فِي الدِّينِ وَنَفَصِلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٢﴾ وَإِنْ نَكَثُوا
أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أئِمَّةَ الْكُفْرِ
إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ ﴿١٣﴾

O müşriklerin Allah yanında, Resulü yanında bir ahdi nasıl olabilir? Ancak mescidi haram yanında muahede yaptıklarınız var ki bunlar size doğru durdukça siz de onlara doğru bulunun, Allah, hıyanetten sakınanları elbette sever 7 Evet, nasıl olabilir ki: size bir zafer bulsalar hakkınızda ne bir zimmet gözetirler ne de bir yemin, ağızlarıyla sizi hoşnud etmeğe çalışırlar, kalbleri ise iba eder durur, zaten ekserisi insanlıktan çıkmış fasıklar 8 Allahın âyetlerini bir semeni kalile sattılar da Allah yolundan men'ettiler, hakikat bunlar ne fena şeyler yapmaktalar! 9 Bir mü'min hakkında ne bir yemin gözetirler ne bir zimmet, bunlar öyle mütecavizler 10 Bundan böyle eğer tevbe ederler, namazı kılarlar, zekâtı verirlerse dinde kardeşleriniz olurlar, bilecek bir kavim için biz âyetlerimizi daha tafsıl ederiz 11 Ve eğer verdikleri ahidden sonra yeminlerini bozar ve dininize taarruza kalkarlarsa o küfr öncüllerini hemen öldürün, çünkü onların yeminleri yoktur, ola ki vaz geçerler 12

7. ﴿كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ﴾ 7.

müşrikler ya'ni ahidlerine riayet etmeyenler için Allah indinde ve Resulü indinde

bir ahid nasıl bulunur? -Böyle istikametsizlerin hakikatte ahdimi kalır?

﴿إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ Ancak Mescidi haram

yanında muahede yaptılarınız müstesna- ya'ni bunlar içinde henüz ahdi olanlar bulunabilir. Onun için

«فَاتِمُوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ»

buyurulmuştur. Binaenaleyh ﴿فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ﴾ bunlar

size istikamet ettikleri müddetce siz de onlara müstekim olun. Ya'ni o istisna ve müddeti itmam emri mutlak

değildir. Hallerini gözetin ahdinizde durdukları müddetce siz de onların ahidlerinde durun. Şayed

diğerlerinin yaptıkları gibi müddetin hitamından evvel bozarlarsa bunların da ahdi kalmaz, yok eğer hitamı

müddete kadar istikamette devam ederlerse sizin de sonuna kadar vefada devam etmeniz iycaab eder.

﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ﴾ Çünkü Allah, muhakkak müttekileri sever.

Görülüyor ki bu fasıla ile yukarıda geçen istisna âyetinin fasılasına bir terci' yapılmıştır. Ve bununla o

müstesnaların o zaman, masâdaki bu müstesnalar olduğu gösterilmiştir. Zira evvelki istisna her zaman

cereyan edecek olan bir mefhumı küllî üzerinedir. Bu da onun sebebi nüzulü olanlara tatbikidir.

Acaba bu Mescidi haram yanında muahede yapılanlar kimlerdi? Kureyş veya Huzaa denilmiş ise de bu itlakıyla doğru değildir. Zira Kureyş ve Huzaa bu Sûrenin nüzulünden bir sene evvel fethi Mekke'de islâma dahil olmuş buldukları cihetle burada muâhid müşrikler miyanında sayılan ba müstesnalardan murad, onlar olamayacağı isbat olunmuştur. Bunun için Beni Kinane ve Beni damre denilmiştir. Fakat anlaşılıyor ki Beni Kinanenin de hepsi değildir. Bu hususta en vazih rivayet, Taberî ve sairenin beyanına göre İbni İshakın rivayetidir: Denilmiştir ki bunlar Hudeybiye günü Resulullah ile Kureyş

sh:»2463

beyninde akd edilen muahedede muayyen müddetin nihayetine kadar Kureyşin ahdine dahil olmuş bulunan Beni Bekir kabailidir ki bu muahedeyi Kureyşten şu ma'hud hay ile -ya'ni şu ma'lûm Kureyş müşrikleriyle- Bekirden Benudülden başkaları nakz etmemişlerdi. Binaenaleyh Beni Bekirden nakzı ahd etmeyenler için « فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ الْاِيَةِ » müddetin nihayetine kadar itmamı ahid emri oldu» اهـ . Şu halde mes'ele gayet dakiktir. Zira bu surette muahedenin aslı hudeybiye muahedesidir.

Hudeybiye, Mekkenin civarında olmak itibarıyla Mescidi haram yanında buyurulmuş ve bununla

muahedenin ehemmiyeti mahsusasına ve kuvvetine ve bunu nakz etmenin pek büyük bir cürüm olduğuna

da işaret olunmuştur. Böyle olduğu halde müşrikler bunu nakz etmişler, Kureyşin ahbine dahil olan Huzaaya tecavüz etmiş ve Kureyş müşrikleri silâh vererek bu mütecavizleri tahrik eylemiş, bunun üzerine muahede münfesihi olmuş ve bu tecavüze mukabele için hareket olunmuş bu da Mekkenin fethiyle neticelenmiş, Huzaa ve pek az kimselerden maada Kureyş islâmı kabul eylemiş, büsbütün yeni bir vaz'iyet husule gelmiş ve bu suretle Hudeybiye muahedesi esas itibariyle müddetinden evvel bozulmuş kalkmıştır. İşte şayanı dikkat olan nokta burasıdır ki böyle esas ortadan kalkan bir muahedenin diğer taraftan dolayısıyla alâkadarları olup nakzına iştirâk etmiyerek istikametlerini gösterenler hakkında münfesihi olmadığı ve bu istikamet devam etmek şartıyla müddetinin nihayetine kadar istikametle itmam olunması ehli islâmın bir vecibei ittikasi bulunduğu ihtar edilmiştir. Halbuki zâhiren bakılırsa aslın sukutiyle Fer'in de sukut edeceğine hüküm edilmek lâzım gelirdi. Demek oluyor ki burada bu kıyasın hilâfına olarak şüphei ahdin de ahid hükmünde tutulması Allah ve Resulullah indinde diyanet istikamet, ittika muktezası olduğu anlatılmıştır. Netekim

sh:»2464

Fukaha bu ma'nâ ile «şüphei eman emandır» demişler, binaenaleyh burada ne kadar yüksek bir ilâhî

hukuk esasî bulunduğunu nazardan kaçırmamalıdır.

Bir de burada mevzu bahis olan Beni Bekir tefsiri Taberîde musarrâh olduğu üzere Beni Kinaneden olan Beni Bekirdir. Demek ki Beni Kinane ve bunlardan Beni Bekir kabilelerinin hepsi de ahde riayet etmiş değildir. Zira Hüdeybiye muahedesini f'len ilk nakzeden bunlar içinde Benudüil olmuştur. Binaenaleyh Beni Kinane veya Beni Bekir Huzaaya tecavüzle Hüdeybiye muahedesini nakzettiler denildiği zaman bunun içlerinden Benudüil dolayısıyla olduğunu anlamalıdır. Kezâlik Beni Kinane veya Beni Bekir ahidlerini bozmadılar denildiği zaman da içlerinden Benudüilden maadasını anlamalıdır.

Evet, 8. ﴿كَيْفَ﴾ nasıl olur? -O müşriklerin şu hal ile Allah ve Resulü indinde bir ahdi nasıl bulunur? ﴿وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ﴾ ki size bir zafer bulurlarsa- ellerine bir fırsat geçer üstünüze çıkarlarsa ﴿لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً﴾ hakkınızda ne bir ill ne de bir zimmet gözetmezler -

İLL, esasında keskinlik veya parlaklık ma'nâsından me'huz olarak feryad, yemin, ahid, karabet ma'nâlarına gelir. İbranîce «il» muarrabi olarak ilâh demek olduğu da söylenmiştir.

ZİMMET, hıfz-u himayesi lâzım gelen ve zayı' edilmesi mezemmeti icab eden her hangi bir emr

mefhumiyle ahd-ü eman, taahhüd ve zamân demektir ki nakzı mucibi zemmolur. Bundan me'huz olarak

şer'an bir şahsın leh ve aleyhinde iycah ve isticabe ehl olması vasfına itlak edilir ki ahdi bulunan nefis diye

de ta'rif olunur. Ta'biri âharle şahsiyyeti hukukiyye yahud bunu

sh:»2465

teşkil eden vasfı mümeyyiz, ya'nı hakk-u vazife ehliyyeti demektir. Evvelki lügavî ma'nâ ile borç bir

zimmettir. İkinci şer'î ma'nâ ile ise zimmettedir. Sûrei «A'raf» da «

أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ

mevcudiyeti insaniyedeki tevhid ve ma'rifeti hak kabiliyyeti mebdeyle, bilfi'il zimmet de buna müsteniden

bilfi'il yapılan taahhüd ile sabit ve kaim olur. Âyet selbi küllî üzere varid olduğuna nazaran zâhiri hangi

ma'nâsiyle olursa olsun il ve zimmet namı verilebilecek hiç bir şey tanımazlar demektir. Ya'ni bir fırsat

bulurlarsa bütün ahidlerine rağmen sizin hakkınız da ne Allahı, ne yeminlerini ne karabetlerini, ne de ahd-ü

zimmetlerini tanımazlar. Ne kadar feryad etseniz yine tanımazlar. En keskin en parlak mukaddes hakka ve

verdikleri ahde bakmaz, size kıyar dilediklerini yaparlar. Maahazâ bütün bu ma'nâları şu iki de hulâsa

mümkindir: ne ilâhî, ne beşerî hiç bir hakk-u ahid gözetmezler, sizden kendi haklarında değil,

kendilerinden sizin hakkınızda gözetmezler ﴿يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ﴾ ağızlarıyla sizi irza

ederler. -Vefakârlıktan, dostluktan, islâmdan bahsederler, iman-ü tâatten dem vururlar, kandırmak için

yeminler de yaparlar. Hılâfî zuhur ediverince aslı yok ma'ziretlerle itizar ve taallül ederler. Lâkin bütün

bunları yalnız dilleriyle yaparlar. ﴿وَتَابَىٰ قُلُوبُهُمْ﴾ halbuki kalbleri ibâ eyler- ağızlarındaki söz

gönülleriyle taban tabana zıd, kuru ve ma'nâsız bir lâftan ibarettir. Mühadene değil müdahenedir.

﴿وَآكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ﴾ ve bunların ekserisi fasiktir. Taat ve ahidden çıkmış mübalatsız

mütemerridlerdir. Bir kısmı kalilinde olduğu gibi gadirden kaçınacak, namussuzluktan çekinecek ne bir

akıdei maniaları, ne de bir mürûeti insaniyyeleri merdlikleri yoktur, utanmaz arlanmazlar. 9.

﴿اشْتَرَوْا بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾

sh:»2466

Allahın âyetleri mukabilinde bir semeni kalîl iştirâ ettiler -ahidlerin ifasını ve her hususta istikameti emreden

âyâtullahı gayet az ve ehemmiyyetsiz bir şey'e bir lâhzalık Dünya şehvetine deðiştileder de

﴿فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ﴾ Allah yolundan men'ettiler.- Allahın yolunu kездiler, Beytullah

yolundan, dini hakdan, islâm ve tâatten çevirmeğe kalktılar. Denilmiştir ki Ebûsüfyan ibni Harb

Peygamberin halifelerini bırakıp kendi halifeleri olan a'rabîlere bir ziyafet vermişti, bu bir lokma yemek

sebebiyle nakzı ahdettiler ﴿انَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ hakikaten bunlar ne fena

yapıyorlardı- yahud o yapageldikleri ameller kendilerine ne fena oldu, ne kadar ağıra oturdu 10.

﴿لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلَّا وِلَاذِمَةً﴾ bir mü'min hakkında ne bir yemin ne de bir

ahid gözetmezler -ya'ni hey'eti mecmuasiyle ümmeti islâmiyye hakkında gözetmedikleri gibi efradı

mü'minînden hiç biri hakkında da hiç bir hakk-u ahid gözetmezler

﴿وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ﴾ ve işte bunlardır ki o mütecavizlerdir.- Hakkın hududunu

aşan, zulm-ü taaddi eden mütecavizler diye bu ahvali mezmume ile muttasıf olanlara denir. Yoksa bunlara

karşı beraet i'lân edib harb edecek olanlara değil 11. ﴿فَإِنْ تَابُوا﴾ imdi bunlar tevbe ederler

-şirk-ü küfürden ve yaptıkları fenalıklardan vaz geçerler

﴿وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ﴾ ve namazı ikmae edib zekâtı verirlerse

﴿فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ﴾ o zaman dinde ihvanınızdırlar.- Lehinizdeki lehlerine ve

aleyhinizdeki aleyhlerine olmak üzere hukuk-u vezaipte müsavi olursunuz, binaenaleyh bu takdirde

ken-

dilerine kardeş muamelesi ediniz ﴿وَنُفِصِلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ ve biz bu

âyetleri bilecek -ya'ni delâlet ettikleri ahkâmı anlayacak, tanıyacak- olan bir kavm için tafsıl ediyoruz. -«

﴿قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ﴾ olanlar değil, ilm-ü hakkı takdir şanından olanlardır ki bu âyetlerden istifade

ederler, bu cümle bu âyetlerde münderic ahkâmı iyice teemmül ve hakkını takdir ile muhafazaya terhib için

tezyilî bir cümle mu'terizadır. Ya'ni ey mü'minler siz bu âyetlerdeki tafsîlâtın kadrini biliniz, anlayıp amel

ediniz, onlar da bilirler, tevbe ve amel edip size kardeş olurlarsa febihâ ne a'lâ 12.

﴿وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ﴾ ve eğer ahdlarından osnra

yeminlerini bozarlarsa ﴿وَوَطَعْنُوا فِي دِينِكُمْ﴾ ve dininize ta'n ederlerse sarahaten tekzib

veya takbih ile kadh eylerlerse -ki o müşrikler böyle yapıyorlar. Bu iki surette

﴿فَقَاتِلُوا أُمَّةَ الْكُفْرِ﴾ siz de o küfür imamlarına kıtal ediniz.- Ya'ni yeminlere tevsik ve

te'yid ederek ahid verdikten sonra yeminlerini bozanlar ve dininize ta'n edenler küfürde ileri gitmi, küfür

imâmi, küfür pişuvası olmuş olurlar. Binaenaleyh siz de ölümü, öldürmeyi göze alıp bunlarla çarpışınız harb

ediniz. ﴿إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ﴾ şüphesiz ki bunların asla yeminleri yoktur.- Hakikatten

onlar için onların nazarında yemin denilen şey yoktur. Kalblerinde yeminin hiç bir hukm-ü kıymeti

olmadığından ağızlarıyla ne kadar yemin etseler boştur, yemine riayet etmez, yemin bozmayı bir mahzur

saymazlar, yeminsiz oldukları küfürde bu kadar ileri gittikleri tahakkuk ve tebeyyün etmiş bulunanlarla artık bir ahid yapmak imkânsız olur. Bunlarla bir ahid yapabilmek yeminsizlikten vaz geçmelerine mütevakıftır.

Bu ise ancak kıtal ile mümkün olur, zira böyle kâfirler katl ve kıtalden başka bir şeyden

çekin-

sh:»2468

mezler. Bunun için bu yeminsizlere, bu küfür imamlarına kıtal ediniz ki ﴿لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ﴾ vaz

geçsinler -o küfür ve irtikâb etmekte buldukları o cerâimi a'zîmeye, o yeminsizliğe ahidsizliğe dinsizliğe

nihayet versinler. Ya'ni böyle diye ve bu arzu ve ümid ile kıtal ediniz, harbden garazınız bu olsun. Yoksa

mütecavizlerin âdeti olduğu üzere mücerred itlâf etmek, mahza ızzar ve eziyyet etmek olmasın.

Şimdi:

﴿١٣﴾ أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِأَخْرَاجِ
الرَّسُولِ وَهُمْ بَدُّكُمْ أَوْلَ مَرَّةٍ اتَّخَشَوْنَهُمْ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ

تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾ قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ
وَيُخْزِيهِمْ وَيُنْصِرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾
وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ
حَكِيمٌ ﴿١٦﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ
جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ
وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وََلِيَّةً وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

sh:»2469

Meali Şerifi

Ya öyle bir kavme muharebe etmezsiniz ki yeminlerini bozdular ve Peygamberi çıkarmayı kurdular,
hem de ilk evvel size tearruza onlar başladılar, yoksa onlardan korkuyormusunuz? Eğer mü'minseniz daha
evvel Allahdan korkmalısınız 13 Muharebe edin onlara ki Allah sizin ellerinizle kendilerini muazzeb kılsın,
rüsvey etsin, nusratıyla sizi üzerlerine muzaffer buyursun ve mü'min bir kavmin yüreklerine su serpsin 14
ve kalblerindeki gayzı gidersin, hem Allah dilediğine tevbe de nasıb eder, Allah alîmdir, hakîmdir 15 Yoksa

siz zannetiniz mi ki halinize bırakılıvereceksiniz de Allah içinizden mücahede edenleri ve Allahdan,

Resulünden ve mü'minlerden mâada sokulacak bir locaya tutunmıyanları hiç de bilib görmeyecek? Halbuki

Allâh bütün amellerinize habîdir 16

13. ﴿أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا﴾ Şöyle bir kavme kıtal yapmazmısınız ki

﴿وَهُمْ يُبَاخِرُونَكَ بِالرَّسُولِ﴾ ve ﴿وَهُمْ يُبَاخِرُونَكَ بِالرَّسُولِ﴾ yeminlerini bozdular ﴿نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ﴾

Peygamberi çıkarmak istediler -o Peygamber ki içlerinde bulundukça «

﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ﴾ mantukı üzere Allah, onları ta'zib

etmiyecekti, vatanları darüsselâm olacaktı. Lâkin onlar böyle bir Peygamberin vatanlarında bulunmasını

istemeditiler, onu çıkarmak ve vatanlarını islâm ve selâmete karşı darı harb yapmak teşebbüsünde

bulundular. Bunu evvelâ Mekke'de istediler hicret vaki' oldu, sûrei «Enfal» de «

﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ bak. Sonra Medineden çıkarmak istediler: Yehud ile de

iştirâk ederek Ahzab vak'alarına teşebbüs ettiler. Bir de ihracın diğer bir ma'nasiyle: Hudeybiyeden evvel

ve sonra Peygamberi tecavüz ve huruc hareketine sevketmeğe çalıştılar. Gerçi

sh:»2470

yapamadılar, fakat öyle istediler. ﴿وَهُمْ بِدُونِكُمْ أَوْلَ مَرَّةٍ﴾ ve ilk defa onlar size

başladılar -siz müslimanlara karşı harb vaziyeti açan ve ilk önce kıtale kalkışan onlar oldular- ibtida

Resulullah onlara kitâbı mübîn ile geldi tebşir ve inzar ile va'z-u nasihat ve tezkiri hakikat etti, bürhan ile

tehad diye da'vet eyledi, onlar bundan âciz kaldılar, bürhanı seyf-ü sinana çevirdiler. Peygamberi ve

müslimanları katle kalkıştılar. Bu suretle vatanlarını dâri harb, kendilerini harbî yapan, müslimanlarla

aralarında ibtida hali harbi ihdas eden onlar oldu. Bu bir ahd-ü müsaleha ile neticelenmeden ibtida «Bedr»

de azmi kıtale onlar başladılar, kârvanı geçirdikten sonra Muhammed ve maiyyetindekileri istiysal ve

«Bedr» de bir zevk yapmadan dönmeyiz dediler, mağlûb oldular, fakat «Bedr»den Hudeybiyeye kadar hali

sulh teessüs etmedi mütevaliyen harb ve hali harb devametti, nihayet Mescidi haram civarında,

Hudeybiyede arzularına göre bir muâhede tekarrür etti. Bunu bozan ilk tecavüz de onlardan vakı' oldu,

bunun üzerine fethi Mekke vuku' buldu, bir çokları dairei islâma girdi, girmiyenler de afvi umumîye mazher

edildi. Bu kerre de Huneyn muharebesine sebebiyet veren ilk tecavüz olanlardan, o müşrikler tarafından

oldu. Nihayet yine tek durmadılar, tebûk seferini vesile ederek haricî dahilî ihtilâl teşebbüslerinde

bulundular. Binaenaleyh bu güne kadar cereyan eden kıtallerin bütün bâdîsi onlardır. Nakzı yemîn, ihracı

Resul sevdasi, bilâ mucib bed'i kıtal, şu üç sebebden her biri başlı başına bir sebebi harb olduğu halde

bunların hepsi kendilerinde içtima' etmiş olan bir kavme siz kıtal etmez misiniz? ﴿اتَّخِشُونَهُمْ﴾

bunlardan korkuyor musunuz? -Ki etmiyeceksiniz, artık bunlarla kıtal yapmamanın korkaklıktan başka ne sebebi olur?

sh:»2471

﴿فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ﴾ eğer öyle ise Allah korkmanıza daha ehaktır.- Çünkü Allah,

izin vermezse onlar size ne zarar, ne menfaat hiç bir şey yapamazlar, fakat Allahın ilân ettiği bu emirlerine

muhalefet edib onlarla kıtali terkettiğiniz takdirde başınıza gelecek gazab ve ıkabı ilâhîden sizi ne onlar, ne

başkası kurtaramaz, ﴿إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ eğer siz mü'minler iseniz bu böyledir. -İyman

yalnız Allahdan korkmayı iycab eder ve yemine iymanı olanların yeminsizlere harbetmesi iktiza eyler. O

halde:

14. ﴿قَاتِلُوهُمْ﴾ Onlara kıtal ediniz: Harbe girişiniz ki

﴿يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ﴾ Allah sizin ellerinizle onları muazzeb kılsın. -Harbin acılarını

tatsınlar, maktul, mecruh, esir olsunlar. Can ve maldden zayıat versinler ﴿وَيُخْزِهِمُ﴾ ve onları

zelil-ü makhur ﴿وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ﴾ ve hey'eti mecmuanızla sizi üzerlerine mansur, muzaffer

ve galib eylesin ﴿وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ﴾ ve bir takım mü'minlerin sadirlerine

şifa versin- Huzaîler gibi onları eza ve cefalarını çekmiş, kıtalde bulunanamış, halleri yürekler acısı olmuş

bir takım mü'minlerin gönüllerinde dert bırakmasın teşeffii sadrettir. Sin 15.

﴿وَيَذْهَبُ غِيظَ قُلُوبِهِمْ﴾ ve kalblerinin gayzını gidersin. -Ya'ni öyle bir şifayı sadır versin

ki ihtirasları artıracak yeni yeni öclere, sârlara sebep olacak mütecaviz bir intikam mahiyetinde olmasın,

bil'âkis hakkın ihkakından zevkyab olacak olan mü'minlerin kalblerindeki muhık gayzları silsin, meşru'

gayzlara sebep olan zulm-ü teaddi menabi'ni ta'kim eylesin de gayzdan azâde bir hayatı selâmet yaşatsın.

sh:»2472

Görülüyor ki burada kıtal emri üzerine beş hıkmət ve faide terettüb ettirilmiş ve bunlar « وَاو » ile

atfedilerek beşi bir « قَاتِلُوا » emrine cevab yapılmıştır. Ta'zib, ihza', nusrat, şifai sadır, izhabi gayz. Bu

suretle bunların hey'eti mecmuası meşru' bir harbin gayelerini beyan ve bu gayelerin tahakkukunu

va'detmektedir. Demek olur ki harbde idtîdaen bir ta'zib hıkməti vardır. Bir harbi şayâni tahsin bir hale

koyacak olan makasıdı haseneye evvel emirde katl-ü cerh ve esr, tahribi bilâd ve itlâfı emval gibi acı bir

yoldan gidilebilecektir. Fakat bu ta'zib balâda işaret olunduğu üzere harbin müstekillen bir eza ve iylâmdan ibaret de olmamalıdır. Mü'minler, bunu azâba istihkak kesbetmiş bir kavme azâbı hakkın tatbikına me'mur bir el olmak, emri hakkı yerine getirmek fikir ve maksadıyla ve binaenaleyh haksız, faidesiz bir ta'zibden sakınmak suretiyle yapmalıdırlar ki ta'zib, ta'zibi abid değil ta'zibi ilâhî ta'zibi hakk olsun da bu uğurda şehid olanlar azâbdan azâde olarak doğrudan doğru rahmeti rahmana kavuşsun. Bu böyle yapıldığı surette buna düşmanın hızı-ü zilleti hikmeti terettüb edecektir ki harbin ikinci safhası ve gayesidir. Fakat bir gayei asliyye değildir. Bu da ilâhî ve bihakkın bir ihza olduğu surette üçüncü bir gaye ile mütelâzim olacaktır ki o da mü'minlerin hey'eti mecmuasiyle düşmanlarına zafer ve galebesi, nusreti ilâhiyye ile mansuriyyet ve tealisi gayesidir. Yoksa düşmanlar zillete düşmekle beraber mü'minler de diğer cihetten bir afete ma'ruz kalacak olurlarsa harbden intifa' edilmemiş, gayei harb hasıl olmamış olur.

Ve bunun içindir ki ta'zib, harbin garazını teşkil edemeyeceği gibi ihza da öyledir. Gayei harb, hakîkî bir mansuriyyettir. Bu nusret gayesinin de sadre şifa verecek ve kalblerdeki gayzı silecek bir surette

is-

tihsali matlûb olmalıdır. Zira ba'zı zaferler olur ki daha büyük derdler açar ve ba'zı teşefî sadırlar olur ki daha büyük gayzlar tehyîc eder. İşte evvelinde düşmanı ta'zib-ü tezlil gibi iki sebep ve vasıta ve nihayetinde sadırlara şifa ve izâlei hayz gibi iki faide ile mütelâzim ve müctemi' bulunan ve makasıdı harbin merkezini teskil eden bu gayei nusrat ve zaferi iyman bir gayei maksudedir ki garezi harb bunun üzerinde deveran eder. Âyetin nazmındaki tertibi zikrî de bu ma'nâya bir iyma demektir. Bu ı'lânı beraet ve bu kıtal emirleri bu beş hikmet ve faidenin intaciyle alâkadardır. Bu emirlere imtisal ve bu niyyetle hareket edildiği surette Allah tealâ bunların tahakkukunu va'deyler. Bir de bütün bunların mâverasında ve hey'eti mecmuasına muadil bir gaye daha vardır ki yukarıda « لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ » diye tensis buyurulduğu üzere harbde gayetül'gaye olarak gözetilmesi lâzım gelen ve harbi bir ibadeti mahza haline koyan asıl hikmeti ilâhiyye odur. Onun için bunun beyanında obirlerinin sebki değiştirilerek müstakıl bir cümlei müste'nefe halinde buyuruluyor ki:

﴿ وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ ﴾ Ve Allah, kimi dilerse tevbe nasıb eder. -O

yeminsizlere mukatele zikrolunan beş faidenin husulüne sebep olduktan başka bunların husulü nihayet bir tevbe ile de alâkadar olur ki bu tevbenin iki tarafa da şümulü olabilir: bir taraftan o söz dinlemez kâfirler

harbin acısını ve iymâni hakkın zaferini gördükçe içlerinde mütenebbih olanlar ve binaenaleyh küfr-ü ma'sıyyetten tevbe edib iymân ve islâma rücu' eyliyenler bulunur. Netekim fethi Mekke bunun pek bariz bir misalini vermişti. Beri taraftan böyle bir harbin mü'minler üzerinde de pek büyük bir neticei terbiyeviyesi vardır: iymânlarını takviye eder ve hasbel beşeriyye sâdir olan günahlarından tevbekâr olub temizlenmelerine sebep olur ki bunu müfessirîn vücuh ile be-

sh:»2474

yan etmişlerdir: evvelâ bu emri ilâhîyi bidayetinde hasbelbeşeriyye gücürgenenler varsa bunlar harbe ikdam ettikleri surette bu amel kendileri için o gûnahtan fi'len bir tevbe olur. Saniyen nusrat-u zafer haddi zatında büyük bir in'amdır. Ve ni'metin tevalisini müşahede etmek ise hissi hamd ve şükranı bulunanları cemî' zünubden tevbeye daî olur. Salisen Nusrat-u zafer ve te'mini hakk-u adalet emvalin tekessürüne ve ni'metlerin tezayüdüne sebep olur. Halbuki lezzeti haram yollara bile sevkemesi melhuz olan mal-ü câhın halâl tarık ile tahsilî mümkün olunca bu vüs'at, müzayeka ve ihtiyacın ba'ıs olabileceği bir takım fena meyillerden Tevbeye daî olur. Rabian nefsi beşerînin Dünyaya ve lezaizi Dünyaya şiddetli bir meyli vardır.

Bunu ba'zı ahvalde « النَّاسُ حَرِيصٌ عَلَى مَا مَنَعَ » medlulünce mahrumiyet ve

memnuiyyet daha ziyada teşhid eder. Buna karşı insana Dünya kapıları açılır ve Allah tealâ da onun hayrını murad buyurursa o zaman nefis, meylettiği o Dünya lezzetlerinin ne kadar hakır ve ehemmiyetsiz, boş şeyler olduğunu aynelyakın anlar ve o vakıt Dünya gözünde küçülür. Dünyaya kıymet veren o şiddetli meyiller süner, bu da nefsin Dünyadan inkıbazına sebep olur. Bu ma'nâ sûrei « ص » de Süleyman aleyhisselâmdan hikâye olunan « هَبْ لِي مَلِكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي = bana benden sonra bir kimseye gerekmiyecek bir mülk bağışla» duasının tefsirindeki vücuttan birisidir. Ya'ni bir mülk ki husulünden sonra nefsin talebi Dünya ile bir işigali kalmaz. Mülklerin, devletlerin en büyüğü olan böyle bir mülk-ü devletin husulü halinde bilmüşahede anlar ki hasılı Dünya bir hiç ve Dünya lezzetleri, şehvetleri boş ve faidesizdir. Bu anlayış üzerine kalb, Dünyadan yüz çevirir ve artık ona hiç bir kıymet vermez olur. Bütün külliyyetiyle Allâha teveccüh eder. Ve işte harbin sureti cereyanına ve makasidına nazaran ahlâkı umumiyye ve hususıyye üzerinde iyi veya kötü bir takım netaici vardır. Allahın

sh.»2475

emrettiği harb ise bervechi meşruh zikrolunan beş menfeatin husulüne sebep, bunlar da bu suretle

tarafeynin vücuhi muhtelifeden tevbesine sâik ve bâis olur. Fakat görülüyor ki bu tevbenin her halde küllî

olarak değil Allahın dilediklerine nasîb olacağı bilhassa anlatılmıştır. Çünkü ba'zı kimseler de küfr-ü

ma'siyet, tabiat halini almış bulunur ki bunlar ne darlıkta ne vüs'atte mütenebbih olmaz, düzelmez, netekim

ba'zı kimselerde de ısmeti fitriyye veya müktesebe ile iyman ve tekvâ tabiat olur, ne darrâda, ne serrâda

bozulmazlar. Kezalik ba'zı kimseler vardır ki ahlâkları üzerinde muzayakanın vüs'atten ziyade hüsni te'siri

bulunur: Sonra ikbal ve devletin teveccühü ve Dünya kapularının açılması «

﴿وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ﴾ . ﴿إِنَّ
الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَافٍ﴾ « medlüllerince insanı azıtmağa da sebep olur.

Begy-ü tuğyan ile fir'avnlaştırır, bütün bütün dünyaya daldırır, şehvata sürükler, bir çokları hakkında

gururunu artırır, hakkı unutturur Allah yolundan keser, çirkâbı fena içinde boğar.

والنفس كما الطفل ان نهمله ثب على

حب الرضاع وان تفضمه ينفطم

Vüs'at ve devletin Dünyayı anlamağa, hiçliğini anlayıp tikslenmeğe, Dünyadan bıkiş Allaha teveccüh

etmeğe sebep olması Allah tealânın bilhassa hayır murad etmiş olduğu kimselere mahsustur. Ve insanların

ahvalindeki bu ihtilâfın esası da mücerred Allahın meşiyetine aiddir. Bunun için tevbe hikmeti obirleri gibi

itlakıyla kıtale terettüb ettirilmemiş « **عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ** » diye takyid buyurulmuştur.

﴿ **وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ** ﴾ Ve Allah alîm hakîmdir. -Her şeyi ne yaptığını yapacağını bilir. Her

f'li ve her emri böyle nice nice hikmet-ü müslahatı tezammun eder. Ekseriya bu gibi tezyilf cümlelerde

zamir ile iktifa olunmayıp da ismi celâlîn tasrih edilmesi terbiyei mehabet ve ilkai haşyet

için-

sh:»2476

dir. Ya'ni o azamet ve celâline payan olmyan Allah tealâ bu kıtal emrini ilm-ü hikmetiyle vermiştir.

Binaenaleyh bu emirler kemali tedebbür-ü itaatla icra edildiği surette bu hikmetlerin faideleri tahakkuk

edeceğinde ve bunun daha nice hikmetleri bulunduğu şüphe edilmemeli ve emri ilâhîye muhalefetten

son derece hazer olunmalıdır.

Mü'minleri bu vechile terğıbden sonra harbden kaçınanları tevbih ve hikmetlerinden biri de halisâne

cihad edenlerin indi ilâhîde temayüz ve istifaları olduğunu tefhim ile ziyadei terğıb için buyuruluyor ki:

16. ﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا﴾ Yoksa siz zannettinizmi ki halinize bıkarılacaksınız?

-cihad ile emr olunmıyacak, sizi tehzib ve tasfiye edecek imtihanlara tâbi' tutulmıyacak, bulunduğunuz hal

üzere keyfinize terk olunacaksınız?

﴿وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ
اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً﴾ de Allah içinizden mücahede edenleri

ve Allahtan, Resulünden, mü'minlerden başka sokulacak bir sirdaş tutmayanları hiç bilmemiş olacak?-

Böyle muhlis mücahidlere vücut, kadr-ü kıymet, sevab ve derece vermemiş bulunacak öyle mi? Heyhat!

﴿وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ Halbuki Allah hepinizin bütün amellerinize habîrdir.

-Binaenaleyh çalışan ile çalışmayı, mücahid ile gayrı mücahidi, Allahdan, Resulünden ve mü'minlerden

başka ne sokulacak bir bezm, ne sir verecek bir bitâne tutmayan muhlisler ile bunun zıddını yapan

münafıkları ve her birinin yaptıklarını Allahın bilmemesi ve ona göre ecr ve cezalarını tefrik etmeyib

bırakivermesi ne mümkün?

Artık bu müşriklerin münasebette bulunmağa lâıyk hiç bir cihetleri, hiç bir meziyyetleri, ahlâkî, dinî hiç bir

haysiyetleri yok mudur? Şimdiye kadar bunlar Mescidi haramın umranına hizmet etmiş ve hâlâ az çok

etmekte değildirler? Ve o halde bunlardan bu derece beraet veka'fı münasebet lâyük olur mu? gibi bazı

şüpheler hatıra gelir veya irad edilirse:

﴿١٧﴾ مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ
عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ بِالْكَفْرِ أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي النَّارِ هُمْ
خَالِدُونَ ﴿١٨﴾ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مِنْ أَمْنٍ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ
أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿١٩﴾ أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ
الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ أَمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٢٠﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي
سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ

هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾

sh:»2478

﴿٢١﴾ يَبَشِّرُهُمْ رَبُّهُم بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا
نَعِيمٌ مُّقِيمٌ ﴿٢٢﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ
عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾

Meali Şerif

Müşrikler vicdanlarına karşı kendi küfürlerine kendileri şahid olub dururlarken Allahın mescidlerini

ma'mur etmeleri kabil değildir, onların hayır namına bütün yaptıkları heder ve ateş içinde onlar,

muahhledlerdir 17 Allahın mescidlerini ancak Allaha ve Âhret gününe inanan, namaza devam eden, zekâti

veren ve Allahdan başkasından korkmayan kimseler ma'mur eder, işte bunların muvaffak olmaları

me'muldür 18 Ya siz hacılara sekaliği ve Mescidi haramda umreciliği Allaha ve Âhret gününe iman edib

de Allah yolunda cihâd etmekte bulunan gibi mi tutunuz? Bunlar ındallah müsavi olmazlar, Allah zalimler

gürühuna hidayet vermez 19 İyman edib hicret etmiş ve mallarıyle, canlarıyel fısebilillâh cihad etmekte

bulunmuş olan kimseler Allah ındinde derece cihetiyle daha büyüktür ve bunlar işte o murada eren

fâizîndir 20 Müjdeler onların rabbı kendilerini kendinden bir rahmet ve bir rıdvan ve Cennetler ile ki onlar

için içlerinde, daimî bir na'ım var 21 Ebedî kalmak üzere orada onlar, çünkü Allah, onun yanındadır ancak

azîm bir ecir 22

17.

﴿مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِم بِالْكَفْرِ﴾ Müşrikler kendi aleylerinde küfür şahidleri oldukları halde bunların Allah

mescidlerini i'mar etmeleri olur şey değildir. -Binaenaleyh bunların Mescidi haramı i'mar ettikleri veya

edecekleri nasıl tasavvur olunabilir? İbni kesîr ve Ebû amir kıraetlerinde « مَسْجِدَ اللَّهِ » diye

müfred sıgasiyle okunur ve asıl murad Mescidi haram olduğunu

sh:»2479

gösterir. Ya'ni müşrikler kendilerini kâfir olduklarını gerek söylesinler, gerek söylemesinler, Allahın

vahdaniyyetine ve Resulünün hakkıyyetine inanmadıklarını vicdanlarında bilib durdukları ve Ka'benin etrafına putlar dikmek, bunların karşısında ibadet etmek, çıırçıplak tavaf eylemek gibi kendilerinin küfürlerine şehadet eden asarı şirk ile izharı küfr ettikleri halde bunların münhasıran Allaha ibadet için secdekâh olmak üzere yapılan Allah Mescidlerine i'mar namına yaptıkları şeylerin hakikaten bir i'mar olabilmesine ve binaenaleyh Kâ'benin ma'muriyyetine hizmet etmelerine imkân ve ihtimal yoktur.

﴿أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ﴾ Bunlar yok mu bütün amelleri habt olur. -O küfür

halinde yaptıkları i'mari mescid ve buna benzer ne kadar a'mali hayriyyeleri varsa hepsi «

﴿وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ﴾ Ve ateşte bunlar «هَبَاءً مَنْثُورًا» boşa gider.

muhalled kalırlar.- Sırf Allah için olıyan hiç bir amelin ebedî hayrı olamaz. Allah için bir bina veya her

hangi bir amel yapmakla bunu yaparken Allahtan başkasına tapmak veya her hangi bir küfür yapmak ise

ikisini bir yere gelecek şey değildir. Bunda samimiyyetsizlikten başka bir tenafi ve tenakuz da vardır ki bu

tenafide küfür diğerlerini siler süpürür hiçe indirir. Bunun için kâfirlerin i'lâni küfr ederek bir Allah mescidi

i'mar etmeleri kendileri için inanmadıkları ve samimiyyetle yapmadıkları ve binaenaleyh cidden bir hayrını

görmeyecekleri bir şey yapmak olduğu gibi aynı zamanda bu bir i'mar değil, Allah mescidlerinin maddiyet

veya ma'neviyyetinde bir tahrib ile alâkadar bir amel, zimnen bir zarardır. [«

﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا الْآيَةَ﴾ bak.] Mescidin imareti iki

ma'nâya gelir. Birisi binası ve tecdidi, birisi de ziyareti ve içinde bulunulub ibadet edilmesidir. Netekib Beyti

şerifi ziyareti mahsusaya «umre» denilir. Ve mescidlere çok giden ve içlerinde çok duran kimselere de

«um-

sh:»2480

marı mesacid» ta'bir olunur. Kezalik bir kimsenin meclisine çok devam ettiği zaman «falanın muammiri

meclisi falan» derler. Bu suretle bir mescidin ma'muriyeti bu iki cihetin cem'yle olur. Birisi umranı

maddîsidir ki binası, ta'mirati, nezafeti, mefruşatı, tenviratı ve bunların idamesine müteallık cihâtdır. Birisi de

umranı ma'nevîsidir ki içinde Allah için ibadet, zikir, tedrisi ulûm gibi tâat ve fezâilin idamesi ve bunların

idamesine müteferri' cihâtı ve mescidi mevzuun lehinin gayrı şeylerden sıyanet ile kaim olur. Bir mescid

içinde Dünya umuruna müteallık lakırdı bile onu mevzuun lehinin gayriden sıyanet etmemek ve

binaenaleyh ma'muriyeti ma'neviyesini ihlâl eylemektir. Bu babda şu ehadisi şerife ne kadar şayanı

dikkattir: Resuli ekrem sallallahü aleyhi ve sellemden vârid olmuştur ki «mescidde lakırdı hasenâti yer,

hayvanın ot yediği gibi». Aleyhissalâtü vesselâm şu hadîsi kudsîyi de bildirmişti: Allah tealâ buyurdu ki

Arzda benim büyüüm evlerin mescidlerdir ve bunlarda benim ziyaretçilerim de onları ma'mur edenlerdir.

İmdi ne mutlu o kule ki hanesinde tatahhür etti; iyice temizlendi de sonra beni evimde ziyaret eyledi, çünkü zairine ikram etmek ziyaret olunan üzerine bir haktır.» Diğer bir hadîsi nebevîde: her kim mescide ülfet ederse Allah tealâ ona ülfet eder.» Diğer birinde «bir adamı mesacide i'tiyad ediyor gördünüz mü onun mü'min olduğuna şehadet ediniz.» Enes radiyallahü anhten de merviydir ki «her kim bir mescid de bir kandil bulundurursa o mescidde onun ziyası devam ettiği müddetçe Melâike ve hamelei Arş onun için istiğfar ederler.» İmdi mescidleri lakıdıdan bile sıyanet etmek ıktıza edeceğinden bir mescidde her hangi bir küfür şöyle dursun her hangi bir fısın ve her hangi bir taharetsizliğin bile takarrübü o mescidin ma'neviyyetine uzatılan bir darbei tahrib olur. Ve şu halde asıl mes'ele müşriklerin mesacidi i'mar etmelerinin ceva-

sh:»2481

zını değil vücudunu nefiydir, ya'ni onların i'marları i'mar değildir.

18. ﴿انَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ﴾ Allahın mescidlerini -onlar değil- ancak şunlar i'mar ederler ﴿مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ Allaha ve Âhret gününe iman eden

-mescid, içinde Allaha secde ve ibadet edilmeğe mahsus mevzi' demek olduğundan Allaha iymanı
olmıyanların Allaha ibadet için bir yer bina ve tahsis etmeleri veya böyle bir binanın Allah için i' mariyle
cidden alâkadar olmaları mümteni'dir. Sonra Allaha ibadet ile işğalin faidesi bilahare kıyamette
görülecektir. Bunun için Âhirete iymanı olmıyanlar Allaha ibadet etmezler, etmeyince de ne mescid
yaparlar ne de mescidleri ibadetle ma'mur ederler, fırsat buldukca ya mescidleri yıkarlar veya mescidlikten
çıkarıb dilediklerini yaparlar. Binaenaleyh Allahın mescidi unvanından bilbedahe anlaşılacağı üzere bunu
i'mar için evvelâ Allaha ve Âhirete iyman şarttır. Fakat bir şartı kâfi değildir. Bununla beraber

﴿وَأَقَامَ الصَّلَاةَ﴾ ve namazı ikame eyliyen- bu da şarttır: Zira mescidlerin binasından maksudi

aslî namaz kılmaktır. Namazın vücubunu i'tiraf etmiyenler mescid yapmak lüzumunu hissetmiyecekleri gibi

namaz kılmiyanlar da mescidlerin ma'nen haram olmasına sebep olurlar. Maamafih namaz kılmak da kâfi

değildir. Bununla beraber ﴿وَأَتَى الزَّكَاةَ﴾ ve zekâtı veren - bu da şarttır. Mescid i'marının

mal ve zekâta da bir tevakkufu vardır: farz olan zekât borcunu vermiyen, fakara ve mesâkîni

gözetmiyenlerin mescid binasıyle işğal etmeleri pek melhuz olmadığı gibi mescide gidib fukarâ ve

mesâkini gözeterek zekât vermenin de mescidlerin i'marı ma'nevîsiyle pek büyük alâkası vardır. Ancak bu

da kâfi değildir. Bunlarla beraber ﴿وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ﴾ Allahdan başkasından

korkmı-

sh:»2482

yan kimseler - gerçi insan bir çok mahzurlardan korkabilir ve korkmamak elinden gelmez ve Allahdan korkmıyanlardan da hiç korkulmaz değildir. Fakat Allahın emr-ü nehyini yerine getirmek için Allah korkusundan başka hiç bir korkuyu saymıyan, her hangi bir korku ile başkasının rızasını Allahın rızasına tercih etmeyecek ve her hangi bir işte Allahın hakkıyla kendi hakkı tearuz ettiği zaman Allahın rızasından mahrum olmak korkusuyla kendi hakkını feda ve Allahın hakkını ihtiyar edecek, vazifesini yapmak için şunun bunun levminden veya zalimin zulmünden korkub çekinmeyecek ve lüzumunda harb-ü kıtalden vesair suretle çarpışmaktan kaçınmayacak velhasıl muhtelif korkular, endişeler tearuz ettiği zaman Allah korkusunun karşısında diğerlerini kale almayacak bir kalb ve iman sahibi olan ve bu suretle bu dört hasleti cami' bulunan zevat lâzımdır ki Allahın mescidleri i'mar edilebilsin. Yoksa zikrolunan üç haslet bulunub da islâmın ve imanı tevhidin hakikat ve kemali demek olan bu kalb ve iman, bu ihlâsı vicdan bulunmıyanlar mescidlerin ma'muriyyetini idame edemezler. Günün birinde bir kâfirin veya zalimin ve hatta alel'ade bir cür'etkârın tehdidinden korkarak kendi elleriyle mescidleri yıkmak zilletine bile düşebilirler. Maddeten ve ma'nen tecavüzden, hetki hurmetten sıyanet eylemiyen ve bu sıyaneti idame edecek imanı kâmil

erbabından hali kalan mescidlerin ne servet ve ne sair bir suretle devamı ma'muriyetleri ihtimali yoktur.

Onun için ﴿فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ﴾ işte bunlar -bu dört hasleti cemileyi cami' olan cemaat

﴿أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ﴾ hidayeti bulmuş, muradlarına irmişlerden olabilirler.-

Ya'ni doğrudan doğru saadeti ebediyeye, Cennete nail olacak olanlar böyle bir cemaatin içinde

bulunabilir. Bunların bile her ferdi hakkında hukûm kat'î değil ak-

sh:»2483

rebi ihtimaldir. « عسى » dir. Artık müşrikler nerede kalır tasavvur edilsin.

19. ﴿أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ Hacı

sakalığını ve Mescidi haram imaretini ya'ni Kâ'benin miftahdarlığı, techiz ve tezyini gibi umranına müteallık

hizmetleri

﴿كَمْ مِنْ أَمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ Allaha

ve son güne iman edib fısebilillâh cihad eden kimse gibi mi yaptınız? Bunun yaptığı amele mi benzettiniz

-iyman ve cihaddan kat'î nazarla mücerred sikayet ve imaret fazilette ve uluvvi derecede iman ve cihada

kıyas olunur mu? İymanı olub olmamak ve fısebilillâh cihadda bulunub bulunmamak haysiyetlerinden kat'

nazarla mücerred sikayet ve imaret ile işğal edenlerin yaptıkları o sikayet ve imaret velevse Mescidi

haramda olsun Allaha ve Âhirete iman ile fısebilillâh cihad edenlerin yaptıkları işe ve te'min ettikleri

sikayet ve imarete nasıl benzetilebilir? ﴿لَا يَسْتَوْنَ عِنْدَ اللَّهِ﴾ bunlar Allah ındinde

müsavî olmazlar, nefsel'emirde müsavat kabul etmezler.- Bir kerre ânifen geçtiği üzere iymansızlıkla

yapılan sikayet ve imaret hiçtir. İymana mukarin olduğu surette ise huccaca su vermek ve bizzat Kâ'benin

umranına hizmet eylemek dahi gerçi nefsel'emirde hayırlı olan ve ındallah bir fazileti bulunan

amellerdendir, fakat ne de olsa fısebilillâh cihâd eden mü'minlerin ameline, iman ve cihadına müsavî

olamazlar. Aralarında o kadar büyük bir fark vardır ki onun buna teşbihi bile caiz değildir. Müşriklerin

yaptığı gibi iymansız sikayet ve imareti iman ve cihada tafdıl etmek veya müsavî tutmak şöyle dursun

iman ile olan cihadsız sikayet ve imareti mü'minin cihadına ve bâhusus iman ve cihad ile yapılan sikayet

ve imarete müsavî

sh:»2484

tutmak bile bir zulüm, bir haksızlık olur ﴿وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ ve

Allah zalim olan kavme hidayet etmez- zalimler guruhunu doğru yola çıkarmaz: Raciha mercuhu terciha muvaffak kılmaz. Zalimlere uyanlar ve katılanlar da onlara mülhak olur. Hidayete irmek doğrudan doğru naili merâm olmak için zulümden ve zalimlerden ictinab eylemek ve Allaha ve son güne iman ederek Allahdan başka hiç bir şeyden korkmaz bir kalb ile Allah yolunda, dini hak uğrunda bütün cehdini sarfedib o müşrikler, kâfirler, zâlimlerden ictinab eylemek ve Allaha ve son güne iman ederek Allahdan başka hiç bir şeyden korkmaz bir kalb ile Allah yolunda, dini hak uğrunda bütün cehdini sarfedib o müşrikler, kâfirler, zâlimlerle bihakkin uğraşmak, çalışmak lâzımdır ki zulüm ve hıyanet korkuları bertaraf edilsin de bütün Allah mescidleri ma'mur, adl-ü hak ve rahmet-ü rıdvan kapıları açık olsun.

Sakin bu nefyi teşbih ve ademi müsavattan sikayet ve maretin cihaddan efdaliyeti gibi bir ma'nâ

anlaşılmasın 20.

﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ
وَأَنْفُسِهِمْ﴾ iman ve hicret edib Allah yolunda mallariyle canlariyle cihad edenler
﴿أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ﴾ Allah indinde derece cihetiyle en büyüktürler. -Bunların

mertebei kemal ve kerametleri diğerlerinin hepsinden yüksektir. Diğerleri sikayet ve imaret de dahil olduğu

halde sair kemalât ve fedailin hepsini hâiz bile olsalar indallah bu mücâhidlerin böyle mücâhid olmak

﴿وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ haysiyetiyle rütbe ve derecesi obirlerinden daha büyüktür.

« عسى • لعل • بلکه » si ve işte bunlardır ki ancak o faizlerdir.

olmıyan o büyük fevz-ü felâh bunlara mahsustur. Hattâ denebilir ki fevzi mutlak bunlarındır. Bunların

fevzine nisbette diğerlerinininki sanki bir fevz değildir. Sûrei «Nisa» de «

﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ
وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ . ﴿وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ
عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ ﴿دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً﴾

« الخ » bak.

sh:»2485

Bu âyetlerin sebebi nüzulünde rivayet olduğuna göre müşrikler Yehûdilere «biz huccacın sakileri ve

Mescidi haramın âmirleriyiz. Binaenaleyh biz mi efdaliz, Muhammed ve Eshabı mı?» Demişler, onlar da

«siz» cevabını vermişler. Bir de Hazreti Ali, Hazreti Abbâse «radıyallahü anhüma» islâmından sonra

«amca hicret etseniz, Rseullullaha iltihak eyleseniz» demiş, o da «ben hicretten efdal bir halde değil

miyim? Beytullahı ziyaret edenlere su veriyorum ve Mescidi haramı ımar ediyorum» diye cevap vermiş,

sonra bu âyetler nâzil olmuş, Hazreti Abbas «öyle görüyorum ki her halde sikayetimizi terkedeceğim»

demiş. Resulullah da «sikayetinize devam ediniz, çünkü sizin onda hayrınız vardır» buyurmuş. Sahihi

Müslimde rivayet olunduğu üzere de Nu'man ibni Beşîr radiyallahü anh demiştir ki «Resulullahın minberi

yannıda idim, bir adam «ben huccacı iska etsem de sonra hiç bir amel işlesem merak etmem» dedi,

diğer biri de «ben, Mescidi haramı i'mar etsem de sonra bir amel yapmasam merak etmem» dedi, diğer biri

de «fisebilillâh cihad bu sizin söylediklerinizden efdaldır.» dedi, bu bir Cum'a günü idi, derken Ömer

radiyallahü anh bunlara «susun Resulullahın minberi yanında sesinizi kaldırmayın, velâkin nemazınızı

kıldıktan sonra bu ihtilâf ettiğiniz mes'eleyi Resulullahdan istifta edeyim» dedi, ba'dehu huzura dahil oldu,

Allah tealâ da bu âyeti inzal buyurdu» ilh.

Şimdi bu büyük fevz-ü derecenin azamet ve kat'iyeti şöyle tavzih ile tebşir buyuruluyor:

21. ﴿يَبَشِّرُهُمْ رَبُّهُم﴾ Onların rabbi olan Allah kendilerine şunları tebşir eder:

﴿بِرَحْمَةٍ مِنْهُ﴾ tarafından bir rahmeti -ilâhî fevkal'ade bir in'am ﴿وَرِضْوَانٍ﴾ ve bir

ridvan- hem razı hem merziy bir halde huzurı izzetinde bulundura-

sh:»2486

çak bir rızayı ekber ﴿وَجَنَّاتٍ﴾ ve görülmedik Cennetler ki

﴿لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ﴾ onlar için içlerinde tükenmez, daimî bir ni'met ve lezzet var. Hem

nasıl? 22. ﴿خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا﴾ o bahtiyarlar bunlarda muhalled kalmak, ebediyen

kalmak üzere -ne ni'metlerinde fena var, ne de sahiblerine zeval

﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ zira Allah, şüphe yok ki ancak onun indinde bir büyük

ecir vardır.- Mütenahî amellere nâmütenahî ve ebedî bir ecir ki mukabilindeki ameller veya bütün Dünya

ecirleri bunun yanında pek küçük kalır. Dünyada başkalarından beklenecek her hangi bir ecir onun

fenasıyla biter tükenir gider ve hiç biri fedayı câna değmez. Allah indindeki ecr ise Dünyanın ömrüne

sığmaz, öldükten sonra yevmi kıyamette istifa olunur. «

﴿وَأَنَّمَا تُوفَّوْنَ أَجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ dir ve onun için bunun mukabilindeki amel

fedayı can da olsa yine azdır.

Böyle olduğu için:

﴿٢٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَأَخْوَانَكُمْ
أَوْلِيَاءَ إِنْ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ
فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٤﴾ قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ
وَأَخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ
تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ
وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ
وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٥﴾

sh:»2487

﴿٢٥﴾ لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ
أَعْجَبْتَكُمْ كَثَرْتُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْعًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمْ الْأَرْضُ
بِمَا رَحِبْتُمْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ
عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ
الَّذِينَ كَفَرُوا وَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾ ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ
مَنْ بَعْدَ ذَلِكَ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٨﴾

Meali Şerifi

Ey o bütün iman edenler: babalarınız ve ihvanınız eğer imana karşı küfrü hoşlanıyorlarsa onları evliya
ittihaz etmeyiniz, sizden her kim onları veliy tanıyacak olursa işte onlar nefislerine zulmedenlerdir 23 Eğer,
di: babalarınız,

sh:»2488

oğullarınız, kardeşleriniz, kadınlarınız, hısıminız, kabileniz, elinize geçirdiğiniz mallar, kesada
uğramasından korktuğunuz bir ticaret, hoşunuza giden meskenler size Allah ve Resulünden ve onun
yolunda cihaddan daha sevgili ise artık, Allahın emri gelinceye kadar bekleyin, Allah öyle fasıklar güruhunu
hidayete irdirmez 24 İnkâra mecal yoktur ki Allah size bir çok mevki'lerde nusret etti, "Huneyn" günü de: o
lâhzada ki çokluğunuz sizi güvendirmişti de bir faidesi olmamıştı, yer yüzü o genişliğiyle başınıza dar
gelmişti, sonra da bozularak arkanıza dönmüşünüz 25 Sonra Allah, Resulünün üzerine ve mü'minlerin
üzerine sekînetini indirdi ve görmediğiniz ordular indirdi de kendisini tanımayanları azaba uğrattı, ve bu işte

kâfirlerin cezası 26 Sonra Allah bunun arkasından dilediğini tevbe nasib eder, ve Allah gafûr, rahîmdir

27

23.

﴿لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ﴾
﴿عَلَى الْإِيمَانِ﴾ Ey mü'minler atalarınızı ve kardeşlerinizi, iymana karşı küfrü sevmek istedikleri

takdirde evliya ittihaz etmeyiniz -ya'ni başkaları şöyle dursun veliyyeleriniz olan babalarınız ve kardeşleriniz

bile küfrü sevgili addeder, sevmek ister, iymana karşı tercih ve ihtiyar eyler, ısrarlarından vaz geçmeleri

ümidini kalmazsa onları da veliyyeleriniz tutmayın, velâyetlerini tanımayın, emr-ü iradelerine tabi' olub da küfre

hizmet ve muavenet etmeyin, onları kendinize şefık ve zahîr saymayın, hâsılı karabet hissiyyatını ve atalara,

akrıbağa ihsan hakkındaki evamiri ilâhiyyeyi küfürden ve bervechi balâ müşriklerden beraete mani'

zannetmeyin ﴿وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ﴾ ve sizden her kim onlara tevellâ ederse -velâyetleri

altına girer, dostluğu kabul eyler, nusret ve istinsarda bulunur, tefvizi umur eder, teberri eylemezse

﴿فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ işte bunlar -bu tevel-

sh:»2489

liyi yapanlar- da o zalimlerden başka bir şey değildirler. -Zira velâyeti ehil ve mevkî'inin gayriye koymak

haksızlığını irtikâb etmişlerdir. Allah bunlara da hidayet etmez.

Bu ve bundan sonraki âyetin fethi Mekkededen evvel bunları hicrete mani' addedenler hakkında veya irtidad edib de Mekkeye iltihak eyliyen dokuz kişi hakkında nâzil olduğuna dair iki nakıl vardır. Fakat bunlar tarihi nüzul hakkındaki rivayetlere muhalif bulunduğundan şa'yânı ihticac olamıyacaktır. Bunun için Cessanın Ahkâmı Kur'anda zikrettiği üzere «Mü'minler Münafıklardan temeyyüz etmek için bununla emrolunmuşlardır. Çünkü Münafıklar kâfirlere tevelliy ediyorlar ve buluştukları zaman ikram ve ta'zim gösteriyorlar ve onlara velâyedt ve tarafdarlık izhar ediyorlardı, Allah tealâ da bu âyetteki emrini Mü'min ile Münafığın farkına alâmet kılmış ve böyle yapmıyan nefesine zâlim ve binaenaleyh ukubete müstehakk olduğunu haber vermiştir. Ancak şunu da unutmamak lâzım gelir ki bununla beraber kâfir olan babaya anaya ihsanı ve ma'ruf ile musahabeti dahi emreylemiş, netekim sûrei «Lokman» da geleceği üzere «

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ

وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبَهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا

» buyurmuştur. İlh. Kezalik sûrei «Nisâ»

da «

وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا آيَةٌ

» sûrei «En'am» da «

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا
وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا» bak. Âyetin siyak-u sibakı da mülâhaza edildiği zaman anlaşılıyor ki

burada yukarıki « أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا » âyetindeki «

«وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وِلِيًّا وَلَا لِرَسُولِهِ وَلَا لِلْمُؤْمِنِينَ وَلِجَنَّةٍ

kaydının bir tavzihi vardır ki hikmeti de yakından gelecek olan «

ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ » âyetiyle gösterilecektir.

24.

﴿قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ

﴿عَشِيرَتُكُمْ﴾ Eğer, de, babalarınız ve oğullarınız ve kardeşleriniz, zevceleriniz ve aşiretiniz

-muaşeret ettiğiniz: beraber yaşadığınız, en

sh:»2490

yakın akraba ve taallukatınız ﴿وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا﴾ ve kazandığınız mallar

﴿وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا﴾ ve kesadından korkacağınız ticaret

﴿وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا﴾ ve hoşunuza giden meskenler- içlerinde sakin olub kalmak

arzusunda bulunduğunuz evler, konaklar, köşkler, bağçeler, iller, obalar -ya'ni bütün bunlar: aile ve

karabet, emval ve ticaret, vatan ve meskeninde huzur-u rahat sunufı beşeriyye arasında başlıca ihtilât ve

muvalâta sebep olan şeylerdir. Ve harbin bunlardan ayıran bir hicranı vardır. Harb insanları sevgili

babalardan, oğullardan, kardeşlerden, zevcelerden hısım ve akrabadan ve hemşehrilerden ayırır. Uğraşib

kazandığı kıymetli mallardan oldurur, ticaretleri durdurur, rahat döşeklere yatmaya mani' olur ve bunlar

sevilecek şeyler değildir. Ve onun için keyfemettefak harb de iyi değildir. Fakat aynı zamanda bunları

sevmenin de bir haddi ve hakkı vardır. Bunlar ne gayei mekasıddır. Ne de felâh-u halâs için sebebi kâfidir.

Bunlara mahabbet, Allah ve Resulullah mahabbetine, dini hak mahabbetine müterafık olmak ve ona

hizmet etmek şartıyla ne kadar şayanı mahabbet iseler, din mahabbetine muarız oldukları ve Allah

yolundan alıkoydukları surette de o nisbette mebguz ve sebebi ukubet ve mesaibdirler. Bunları her sevgiye

tercih ederek sevenler insanlıkta yükselemezler, hukuku ihlâl ederler, her zulme, her haksızlığa sebebiyyet

verir, her ihtilâta razı olurlar da lüzumunda hak yolunda mücahede edemezler, can-ü mal, evlâd-ü ıyal

kaygusuyla her zillete razı olurlar. Onun için bunlar eğer

﴿أَحَبُّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ﴾ size Allah ve

Resulünden ve onun yolunda cihaddan daha sevgili ise

﴿فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ﴾ o halde bekleyiniz, tâki Allah emriyle gelsin.-

Bu takdirde yapacağını yapsın, başınıza

sh:»2491

getireceği felâketi getirsin, işinizi bitirsin, ukubetini musallat kılsın da ne haliniz varsa görün, o vakit

kurtulmak ümidi var mı zannedersiniz? Hayır

﴿وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾ ma'lûm ya Allah fasık kavme hidayet etmez

-tâattan çıkmış fasıklar güruhunu doğru yola çıkarmaz, ya'ni siz Allah ve Resulünü ve Allah yolunda

mücadeveyi onlardan daha çok sevmediğiniz takdirde en iyi yapacağınız şey mücerred cebrî olan

mukadderata intizar edib beklemektir. Bu surette ise Allah tarafından iradî mahabbetinize merbut olarak

farz ve takdir buyurulmuş olan fisebilillâh cihadı terketmekle tâattan çıkmış, vazifenizi yapmamış

mukadderatınızı kendiniz ihlâl eylemiş bir takım fasıklar olacağınız için artık her türlü helâk ve ukubete

muntazır olmanız lâzım gelir.

Görölüyor ki evvelki âyet iymana karşı küfrün velâyetinden teberri ve inkıtâı amirdir. Bu âyet de Allah, Peygamber mahabbetine münafi ve vazifei diniyenin hakkıyla iyfasına mani' olan her türlü alâiki dünyeviye mahabbetinden teberri ve inkıtâı âmidir. Bunun için evvelkinde yalnız âba ve ihvan zikredilmiş olduğu halde ikincide ebna ve ezvac ve hattâ aşiret vesaire dahi zikrolunmuştur. Çünkü mahabbet işi hepsinde cari olduğu halde velâyet oğullarda ve zevcelerde bile mu'tad değildir. Bütün bunlara ihsan emir ve tavsiyei ilâhiyye cümlesinden olduğunda şüphe yok ise de hiç birisi «

لَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا» mucebince Allaha şirk derecesine varmamalı, Allah sever gibi

olmamalıdır. Rızâullahı muhalif bir noktaya temass ettiği surette hepsi hiçe sayılmalıdır.

Allaha karşı onlar nasıl evliya ittihaz edilebilir? Allah korkusuna. Allah mahabbetine diğerleri nasıl muadil tutulabilir ki 25. ﴿لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ﴾ ey mü'minler

her halde Allah size bir çok mev'kilerde nusrat etti -Bedr,

Ahzab, Kureyza, Nadır, Hayber vesair nice harb yerlerinde- muzaffer kıldı ﴿وَيَوْمَ حُنَيْنٍ﴾

huneyn günü de: ﴿إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ﴾ o vakit ki çokluğunuz sizi aceblendirdi de

﴿فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا﴾ ordunuz hiç bir şeye yaramadı. -O çokluğuna güvendiğiniz ordu

ihtiyacınızı def edecek bir faide vermedi

﴿وَضَاقَتْ عَلَيْكُمْ الْأَرْضُ بِمَا رَحَبَتْ﴾ bütün genişliğiyle yer başınıza dar

gelmişti ﴿ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ﴾ sonra da arkanızı dönerek kaçmıştınız.

HUNEYN, Mekke ile Tâif arasında bir vadinin ismidir ki müslimanlarla Hevazin ve Sekıf kabileleri

beynindeki muharebe burada olmuştu. Şöyle ki: Mekkenin fethiyle Kureyşin ekserisi müsliman oldu,

olmayanlar pek az kaldı ve bu suretle dini islâm bir merteye daha meydan aldı. Mukaddema Kureyşin

tarafdarı olan kabail ve aşâir de müslimanlar tarafına mail ve müteveccih oldu. Fakat Arabın en büyük

kabilelerinden olan «Hevazin» kabilesi ile Sekıf kabilesi beyinlerinde ittifak ederek Resuli ekrem ile

harbetmek üzere zikrolunan «Huneyn» vadisinde toplanmağa başladılar. Bu kabilelerin harb-ü darb

işlerinde mahareti vardı ve bir müddetten beri Arablar arasında tahrikât yapıyorlardı, umumî bir hareket

hazırlamışlardı, Mekkenin fethi üzerine gayz-u heyecanları artmış ve Resuli ekremin kendileri üzerine

yürüyeceği fikrine zahib olmuşlar ve daha bekliyecek olurlarsa muhakkak muzmahill olacaklarına kani' olarak hazırlıklarını ikmal edib hemen harekete geçmişlerdi. Hevazin ve Sekif kendileri dört bin kadar idise de Beni Sa'd ibni Bekir ve Beni Cüşem gibi daha bir takım kabailin ve bir çok ahlata urbanın inzımanı ile bir cemmi gafır teşkil eylemişlerdi ki ba'zı rivayata göre mecmuu yirmi binden zi-

sh:»2493

yade olduğu söylenmiştir. Kâ'b ve Kitâb kabileleri iştirâk etmemişlerdi. Hevazin ile Sekif bütün kadınlarını ve çoluk çocuklarını bile getirmişler ve bununla askerlerinin gayret ve hamasetini tehyic eylemek istemişlerdi, Resuli ekrem islâm aleyhinde öyle büyük bir ordunun toplandığını işitti ve hemen tedarükâtı külliyyeye teşebbüs etti. Hattâ Safvan ibni Ümeyyeden silâh istedi, Safvan henüz müşriklerden idi, müsliman olmak için iki ay mühlet istemişti «gasben mi ya Muhammed?» diye sordu «hayır iade olununciya kadar telef olursa ödenmek şartıyla ariyet istiyorum» buyruldu, o da «öyle ise beis yok» diyerek üç yüz zirh verdi. Nevfel ibni Haris ibni Abdülmuttalib dahi bu vechile üçyüz mızrak iâre eyledi. Hasılı Resuli ekrem tedarükünü itmam edib «Düldül» namındaki beyaz esterine rakiben ve on iki bin ve ba'zı rivayetlere göre belki biraz daha fazla askerler Mekkedden çıkıp Huneyne müteveccihen hareket buyurdu.

Bu askerın on bini Mekkenin fethinde hazır bulunan eshab, mütebakisi de Mekkelilerden yeni islâma dahil olmuş tuleka idi ve beraberlerinde seksen kadar da müşrik vardı ki biri de Safvan ibni Ümeyye idi. Bilâhare alınan esirlerin altı bin kadar olduğu rivayati sahiha ile sabit bulunduğuna binaen bu islâm ordusunun adedce düşmanın mecmuundan fazla olmadığı anlaşılıyorsa da her halde müslimanların o ana kadar yaptıkları ve muzaffer oldukları muharebelerde görölmedik bir kesret ve kuvvette mükemmel idi ve bu hal müslimanların hoşuna gitmiş, bu kesrete bayağı güvenmişlerdi hattâ ricali müslimînden birisi -ki ismi Seleme ibni Selâmetel'ensarî denilmiştir- «bu gün asla azlıktan mağlûb olmayız» demiş ve bu söz Resulullah'a iyi gelmemişti. Bunu Resulullahın söylemiş olduğu hakkındaki kavl za'ıftır. Gerçi bu söz galebeyi mücerred

sh:»2494

kesrette görmek ma'nasından uzaksa da kesrete bir i'timad beslemek «

وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ

halî kalmıyordu. Âyette ihtâr buyurulduğu üzere şimdiye kadar bir çok mevâkı'de nail oldukları zaferlerin hiç

biri kesretlerine medyun olmamış bulunan askeri islâmın bu kerre harbe girerlerken kesret ve killeti mevzu'

bahs etmeleri onlardan matlûb olan ihlâs ve ihtiyat ile mütenasib olmayacak bir zühul oluyordu. Allah tealâ da Resulünü mansur ve muzaffer kılan ancak kendisi olduğunu bildirmek için bu gazade ibtida asâkiri islâmiyyeye bir hezimet yüzü gösterdi ve filhakika kılletten değil kesrete güvenmekten dolayı ilk önce orduyu islâmda acîb bir inhizam, âdeta bir «panik» vaki' oldu. Benî süleym kabilesi ile yeni Mekke askeri, Halid ibni Velid kumandasında pişdar olarak önde gidiyorlardı. Benî Süleym giderlerken evvelce Huneyn vâdisini tutmuş, pusularda gizlenmiş olan ve ok atmakta mehareti bulunan Hevazin askerinin birdenbire öyle şiddetli bir hücumlarına ma'ruz oluverince öyle bir bozulub kaçmışlardı ki bu bozgunluk bütün orduya sirayet edivermiş ve bu haber Mekkeye kadar ermişti ve iymanı zayıf olan yeni müslimanların bir çoğunun efkârı bozulmuştu. Bu öyle bir bozgunluk olmuştu ki merkezde Resuli ekrem birkaç eshabıyla yapıpalnız kalıvermişti. On iki bin askerin ric'ate mecbur kaldığı ok sağnaklarına karşı yalnız Fahri âlem fütursuz, telâşsız gidiyordu. Bütün azm-ü ikdamın şecaat-ü sebatın yegâne timsali ve 'cazı nübüvvetin bürhanı bîmisali olan ilâhî bir heyecan ile Duldülünü bütün düşmanlarının hamlelerine ve hattâ bütün küfür dünyasının üzerine üzen gileyib sürüyor «

أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ» diyordu, sürdükçe küffar

kaçıyor, onlar hamle ettikçe durub bekliyordu. Rivayet olduğuna göre bu hâl on

sh:»2495

kûsur kerre vakı' olmuştu. Yalnız amcası «Abbas» amca zadesi «Ebusüfyan ibni Abdilmuttalib» ve oğlu Ca'fer, Aliy ibni ebî Talib, Rebia ibni Hâris, Fadl ibni Abbas, Üsame ibni Zeyd, Eymen ibni ubeydki Eymen ibni ümmi eymendir, ehli beytinden bunlarla Ebubekir ve Ömer radiyallahü anhüm maiyyetinde sığınmış kalmışlardı. Resuli ekrem yalnız başına Düldülü düşmana doğru sürerken Ebusüfyan rikâbında gidiyordu. Amcası Hazreti Abbas koşmuş, ileri gitmesin diye Düldülün dizginini tutmuştu.

26. ﴿ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾

Sonra Allah Resulüne ve mü'minlere sekinetini: kalblere sükûnet veren rahmetini indirdi

﴿وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا﴾ ve görmediğiniz askerler indirdi -ki bunlar Melâikedir.

Ancak adedlerinin beş bin veya sekiz bin veya on altı bin olduğu hakkında üç rivayet vardır ve kavli

muhtara göre bunların nüzulü Mü'minlerin kalblerine havatırı hasene ilkasiyle takviye ve te'yid ve

müşriklerin kalblerine il kai ru'b içinde idi «sûrei Enfale bak». O vakit Fahrî âlem, sağ cenahı tutub durmuştu

ve Hazreti Abbasın sesi gayet yüksek olduğundan ona «ey Ensar, ey eshab!» diye bağırmasını teklif

eyledi. O da nidâ edib «Ey Akabede biy'at eden Ensar, ey şecerei rıdvan altında dönmemek üzere söz

veren Eshab, ey Eshabı şecere, ey Eshabı sûrei «Bakare» diye çağırıldı ve nidâlar tevalî etti, her taraftan

Eshabı kiram «lebbeyk lebbeyk» diyerek bir nesakta hemen döndüler ve Resuli ekremin yanına koşuştular,

o zaman Resulullah hayvandan indi «ben o Peygamberim yalan yok, ben o Abdülmuttalib oğluyum» «

﴿أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ﴾ . ﴿أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ﴾ » buyurdu ve «
اللَّهُمَّ أَنْزِلْ نَصْرَكَ» diye Allaha dua edib nusratini niyaz eyledi. Semadan Melekler inib

Resulullah'a yardım etti, o bozgun asker derhal derlenib toplandı, müslimanlar öyle bir sür'atle

toplanıyorlardı ki atları koşamıyanlar inib koşuyorlardı. Bu suretle mü'minlerin hepsi tekrar

Resuli

sh:»2496

ekremin yanında birleştiler, ve o havf-ü helecanı atıb kemali sekînet ve metanette cenge giriştiler, o vakit

Resulullah bakıb «حَمَى الْوَطَيْسُ = fırın kızıştı» buyurdu ve yerden bir avuç toprak alıb müşrikler

tarafına attı «انْهَزِمُوا وَرَبِّ مُحَمَّدٍ» dedi ve hakikaten münhezim olmuşlardı.

İşte Allah o vakit da mü'minlere böyle nusrat etti ﴿وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ ve kâfirleri

ta'zib eyledi -maktul düştüler, esîr oldular, pek acı bir inhizama uğradılar, malları iğtinam olunduktan başka

gayret ve hamiyetlerini artırmağa medar olur maksadiyle sahai harbe getirdikleri evlâd-ü ıyallerini esîr

bıraktılar ﴿وَذٰلِكَ جَزَاءُ الْكٰفِرِيْنَ﴾ bu da kâfirlerin cezasıdır. 27.

﴿ثُمَّ يَتُوْبُ اللّٰهُ مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ﴾ Sonra Allah onun

arkasından dilediğine tevbe nasıb eder -reisleri ve harbde baş kumandanları «Malik ibni Avfi Nadrî» ile

beraber Hevazin vesairenden bir takımlarına nasîb ettiği gibi islâma muvaffak kılar

﴿وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ﴾ ve Allah gafurdur- onların geçmişteki küfr-ü ma'siyetlerini afv-ü mağfiret eder

﴿رَحِيْمٌ﴾ rahîmdir -onlara rahmetiyle fadl-ü ihsan da eyler.

Resuli ekrem Huneyn ve evtasta alınan esîrlerin ve emvali ganâimin «Ciirâne» de muhafazasını

emrederek Tâif üzerine hareket etmiş idi, on sekiz gün kadar süren Tâif muhasarasını refettirdikten sonra

Ciiraneye avdetinde erkek ve dişi altı bin nüfus esîr, yirmi dört bin deve, kırk binden ziyade agnam ve dört

bin okka kadar olduğu söylenen bir çok altun ve gümüş nukud toplanmış idi. Öteden esîrleri kurtarmak için

müracaat vaki' olur diye on küsur gün imhâl ve teenni buyurub bekledi. Kimse gelmeyince taksimine şuru'

buyurdu ba'dehu Hevazinin vefdi ya'ni hey'eti murahhasası geldi, Resulullah'a

sh:»2497

islâm üzere biy'at ettiler ve «ya Resulallah sen insanların hayırlısı en hayırkârsın, bizim ehillerimiz ve evlâdlarımız esîr edildi ve mallarımız alındı «diyerek mallarının ve esîrlerinin kendilerine redd-ü iadesi talebinde bulundular». Resulullah yanımdakileri görüyorsunuz, sözün en hayırlısı en doğrusudur.

Bekledim gölmediniz, şimdi ikiden birini ihtiyar ediniz. Ya zürriyetlerinizi ve kadınlarınızı veyahud mallarınızı. Bunun üzerine «biz, dediler, haseblere hiç bir şey denk tutmayız» binaenaleyh Resulullah müslimîne hitaben kalktı, Allaha hamd-ü senadan sonra şu hutbeyi irad buyurdu: «bunlar tevbekâr müsliman olarak bize geldiler, biz de kendilerini zürriyetleri ve kadınları ile malları beyninde muhayyer kıldık, haseblere hiç bir şey denk tutmayacaklarını söylediler. Binaenaleyh her kimin elinde bir sebiy var da reddini nefsi hoşlanırsa ne a'lâ, yoksa bize versin ve üzerimize karz olsun, elimize bir şey geçince onun yerine verelim». Buna karşı hepsi «razıyız ve teslim ettik» dediler, aleyhıssalâtü vesselâm da «bilmeyiz belki içinizde razı olmiyan vardır. Urefanıza emrediniz de, «razı oldular» diye refu arz eylediler ve bütün o esîrler halâs oluverdiler, ancak Safvan ibni Ümeyyeye düşmüş ve hamil kalmış olan bir kadın reddedilmemiştir.

Taberanînin rivayetinde bu âyette bu tecelliyatı rahmete işaret buyurulmuştur. Fakat görülüyor ki burada

makablindeki gibi mazî sıgası değil « **ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ** » diye muzari' sıgası irad buyurulmuştur.

Binaenaleyh bunun sevkı bir sene evvelki Huneyn vak'asının değil bir kerre bervechibâlâ i'lân olunan

beraet ve cihadın alelhusus zahiren rahmet ve ihsana muhalif gibi zannedilebilecek olan «

لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ » âyetlerindeki kat'ı velâyet ve mahabbet tekliflerinin

batinen mutazammın bulunduğu asarı rahmeti istikbalde müstelzim olacağı yüksek hikem-ü masalihi

beyana aiddir. Ve hasılı ma'nâ şudur:

sh:»2498

Öyle iymana karşı küfrü seven aba ve ihvandan kat'ı velâyet ve Allah yolunda akraba ve taallükattan kat'ı

mahabbet ve müşriklere karşı bu kerre i'lân edilen beraet ve cihad emirlerini gayet şedid ve hakikatte

rahmet ve ihsan gayelerine muhalif zannetmeyiniz, Huneyn vak'asında olduğu gibi bunun neticesinde de

bir çok kimselere Tevbeler nasîb olacak ve nice nice tecelliyatı mağfiret ve rahmet zuhur edecek, nice

fenalıklar izâle olunacaktır.

﴿٢٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا
يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ
يُغْنِيَكُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٩﴾
قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ
مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٣٠﴾
وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ
اللَّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهَوْنَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ
قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٣١﴾

sh:»2499

﴿٣١﴾ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ
وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ
إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣٢﴾ يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ
اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ

الْكَافِرُونَ ﴿٣٣﴾ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ
لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٤﴾

Meali Şerifi

Ey o bütün iman edenler, müşrikler bir pislikten ibarettirler, artık bu yıllarından sonra Mescidi harama yaklaşmasınlar eğer yoksulluktan korkarsanız Allah sizi fadlından zenginleştirecektir inşaallah, her halde

Allah alîmdir hakîmdir 28 O kendilerine kitab verilenlerden oldukları halde ne Allaha ne Âhıret gününe

inanmıyan, Allahın ve Resulünün

sh:»2500

haram ettiğini haram tanımayan, ve hak dinini din edinmiyen kimselere küçülmüş oldukları halde elden

cizye verecekleri hale kadar harbedin 29 Yehudîler "Uzeyr Allahın oğlu" dediler, Nesrânîler de "Mesîh

Allâhın oğlu" dediler, bu onların ağızlarıyla söyledikleri sözleri ki önceden küfredenlerin sözlerine

benzetiyorlar Allah kahredesiler nereden saptırılıyorlar? 30 Ahbarlarını, rühbanlarını Allahdan başka rablar

edindiler, Meryemin oğlu Mesîhi de, halbuki hepsi ancak bir ilâha ibadet ile emrolunmuşlardır ki başka ilâh

yok ancak o, tenzih o sübhana onların koştıkları şirkten 31 İstiyorlar ki Allahın nurunu ağızlarıyla

söndürsünler, Allah da razı olmuyor, ancak nurunu itmam eylemek dileyor, kâfirler isterlerse

hoşlanmasınlar 32 O Allahdır ki o, Resulünü hidâyet kanunu ve hak dini ile bütün dinlerin üzerine geçirmek

için gönderdi, müşrikler, isterlerse hoşlanmasınlar 33

Ey mü'minler! 28. ﴿انَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ﴾ müşrikler pislikten ibarettir: Müşrik

olmak haysiyetiyle aynı pislikten başka bir şey değil demektir. -Şirk, ma'nevî pisliklerin en fenasıdır. Bir de

bunlar taharetlenmezler, gusletmezler, cünüb gezerler, necasetlerden ictinab etmezler, ne bedenleri, ne

elbiseleri necasetten arı kalmaz. Bu cihetle de kendileri aynen ve bizzat bir pislik değil ise de öyle denecek

gibi müteneccis bir haldedirler, temiz değildirler.

Bu ma'nâyı kemayile ifham için kasır suretiyle mabalegaten « نَجَسٌ » itlak olunmuştur ki avni

necasetten başka bir şey değil demektir. Bunun için ibni Abbastan «kilâb ve hanazîr gibi ayinleri necistir»

diye, Haseni besrîden de «bir müşrike musafaha eden abdest alsın» diye birer kavil nakledilmiş ise de

bugünkü Ca'ferîler gibi bazı Şîaden başka bütün mezahib bu iki kavlin

sh:»2501

hılâfınadır. Zira öyle necisül'ayn olsalardı hiç bir vechile kabili tathir olmazlardı. Halbuki iman ve taharet ile tâhir olabilirler. Sonra şer'an da aklen de zahirdir ki bu hüküm hılkati insaniyyeleri i'tibariyle bizzat değil şirk gibi ahvali müktesebeleri i'tibariyle bil'arazdır. Bu cihet bedihî olduğu içindir ki mübaleğa suretiyle aynı pislik gibi gösterilmelerinin bir belâgati vardır. Ya'ni müşrikler bir insan olmak i'tibariyle aynen ve fitraten değil, müşrik olmaları haysiyyetiyle i'tikaden ve amelen o kadar mülevvestirler ki aynı bir pislik gibi tiksiniyecek bir haldedirler. Zahirde pislikleri görünmese bile yine pistirler, temizlenmeleri mümkündür fakat umumiyyetle temizlenmezler. Maddeten temizlenenleri bulunsa bile şirkleri hasebiyle ma'nen pistirler.

Binaenaleyh:

﴿فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا﴾ Bu seneden sonra

Mescidi harama yaklaşmasınlar -ya'ni bu ilânın vaki' olduğu işbu dokuzuncu senei hicriyyeden sonra onlar

Mescidi harama yaklaşımdan memnu' ve siz mü'minler bu men'in icrasına memursunuz, yaklaştırmayınız.

Kâ'beye girmek ve Haremi şerifte bir hizmet ve maslahate sahip olmak şöyle dursun hattâ yaklaşmasınlar,

Harem hududu dahiline bile girmesinler. Bu ıtlaka nazaran hiç bir sebep ve maksadla hattâ

sh:»2502

seyahat, sifaret veya bir muhakeme için de Harem dahiline sokulmamaları iktıza eder. Duhule ne hakları

vardır, ne de liyakatleri, binaenaleyh bu seneye kadar girmeleri mu'tad olanlar hakkındaki teamül

mensuhtur, çünkü pistirler, maddeten olmasa bile ma'nen pistirler. Fakat âyîn ve ibadetten mâada ba'zı

husus ve masâlih için de dahili hareme ve Mekkeye müslimanların izn-ü nezaretleri altında griebilmelerine

de cevaz yok mudur? İmam Malik Hazretleri demiştir ki gerek Mescid harama gerek sair mesacide kâfirin

duhulü memnu'dur **أهـ**. Lâkin Medinede Resulüllahın mescidi saadetinde Sekif ve Necran hey'etlerini

kabul buyurduğu merviy olduğuna nazaran Mescidi haramdan maada mesacide duhullerine ba'zı ahvalde

izin verilebileceği anlaşılıyor. Ve bu âyetteki Mescidi haramın hükmüne diğer mesacidi ilhak etmek

delâleten doğru olmayacağı gibi kıyas da cayi bahistir. Bu cihet daha ziyade balâdaki «

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ
أَنفُسِهِمْ بِالْكَفْرِ

hakkı duhuldür ki ba'zan mü'minlerin izniyle duhule mani' olmaz. İmamı Şafiî Hazretleri de demiştir ki küffar

bilhassa Mecidi haramdan menolunurlar. Bunun için mezhebi Şafide imam, Mekke'de olsa da müşriklerin bir sefiri gelecek olsa imamın çıkıp onu hilde istima' etmesi ve bir müşrik gizlice Hareme dahil olub hastalansa hasta halinde çıkarılması ve ölüb defnedilmiş olsa mümkün ise kemiklerinin çıkarılması lâzım gelir demişlerdir. İmamı a'zam Ebu Hanîfe Hazretlerinin mezhebine göre ise bunlar Mecidi haramda hac ve omreden memnu'durlar. Mecidi harama yaklaşmaları demek hacce ve omreye gelemesinler demektir. Zira Mecidi harama tekarrüb, ona mahsus olan efali ibadet ile alâkadar olmak zahirdir ki o da hac ve omredir. Netekim balâda nakledildiği üzere bu dokuzuncu senei hicriyyede yevmi hacde Hazreti Ali bu beraeyi i'lân etti-

sh:»2503

ğinde «bu seneden sonra müşrik haccettimecek» diye tebliğ eylemiştir. Ve işte âyetin ma'nâsında müttefekun aleyh olan cihet bu memnu'iyettir. Ya'ni hac için Harem dahiline girmelerine, Mekke, Arefat, Müzdelife vesair dahili Haremde efali haccı yapmalarına asla müsaade edilemez. O seneden sonra hac ancak mü'minlere mahsustur. Ve usulî islâm üzere cereyan edecektir. Şu halde sair mesacide ve hacdan maada hususat ve ihtiyat edilmek şartıyla.

Şimdi bu memnu'iyet, hıkmeti ıktisade münafi ve halkın kâr-ü kesbine man'i değildir? Müşrikler

Mescidi harama yaklaşımdan men'edilib hacdan kesilince onların bu havaliye celb ü idhal edegeldikleri

kâr-ü kisb inkita' etmezmi? Ve bu yüzden Hicaz ve hattâ bütün Arabistan zarar etmezmi? Kâ'be bu cihette

de « قِيَامًا لِلنَّاسِ » değilmi? Bâhusus başlıca ma'iyşetleri mevsimi haccın bereketine bağlı

bulunan bu « وَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ » halkı zaruret çekmezmi? gibi bir takım sualler ve endişeler

hatıra gelebileceğinden dolayı bu mukadder suallere cevaben buyuruluyor ki:

﴿وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً﴾ Ve eğer fakr-u ihtiyacdan korkarsanız
﴿فَسَوْفَ يَغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾ ileride Allah fadlından sizi zenginleştirecek
﴿إِنْ شَاءَ ط﴾ inşaallah: ya'ni dilerse -filhakıka o seneden itibaren hayr-ü bereket artmağa başlamış,

Tebale ve Cüreş ahalisi gibi bir çokları müsliman olmuş, Mekkeye eskisinden ziyade esbabı ma'iyşet

sevkeylemişler, sonra da fütühat devri gelmiş, aktarı Arzın her tarafından insanların anzar ve efkârı oraya

teveccüh etmiştir ki bütün bunlar Allahın emirlerinin icrasına müterettib olan muhakkak va'idlerdir. Bu va'din

«inşaallah» ile takyidine gelince: evvelâ bütün ümidlerin Allaha tevcihi hıkmetine, saniyen her ferd ve her

hal ve her vakıt için bu ignanın

sh:»2504

﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ﴾ Şüphe yok ki Allah

alîmdir. -Ahvalinizi pek iyi bilir. ﴿حَكِيمٌ﴾ hâkimdir.- Men'ini de atasını da hıkmle yapar. Onun için

siz ilm-ü hikmetle verilmiş olan bu emirleri nehiyleri iyi tutun.

29. ﴿قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾

Şöylelerine: o ne Allaha, ne de son güne iman etmez -Allah ve Âhret sözü etseler bile hakikaten ve

cidden gereğî gibi inanmaz, Dünya ilelebed kendilerinin imiş gibi farzeden ve akibet bir gün gelib

yaptıkları fi'illerden mes'ul olacaklarına ehemmiyet vermez

﴿وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾ Ve Allah ve Resulünün tahrim

eylediğini tahrim eylemez- haramdan kaçınmaz, Allahın kitâbında, Peygamberin sünnetinde ve hattâ

kendilerinin ittibanı iddia ettikleri kitâbın ve Peygamberin hukmünde hurmeti sabit ve ma'lûm olan şeylerin

hurmetini tanımaz, haram, halâl, muhterem her ne olursa olsun keyflerinin istediği, güçlerinin yettiği her

şeye el uzatmayı mubah görür tecavüz ederler. ﴿وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ﴾ Ve hak

dinini din edinmezler -dinleri varsa da hak dini değil, hakperest değildirlen. Din tanıdıkları, itaat ve

teslimiyet gösterdikleri şeyler varsa bile hakkı tanımak, h bilhassa ikinci delilin ilmi ilâhîyi isbatta

nassolduğunu ihtar ve ilmin subutu ise birinci halk delili ile sabit olan meadda hak münkirlerine cezâi hakkı

iş'ar etmekte ve bu suretle bu cümle tezyiliyye, limden başka bir de ceza ile inzarı ifade eylemektedir. Ve

hattâ asıl hedefi sevkî, inzar ve tehdiddir.

Hem vücud hem ilim noktai nazarından ma'rifetullahta erbabı okulü tenvir ve irşada kâfi olan bu delâili

hakkın takrir ve tebliğinden sonra kat'iyyen bilinmek lâzım gelir ki:

sh:»2725

﴿٣٧﴾ وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ
تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَأَرِيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿٣٨﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَاتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ
وَادْعُوا مَنْ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٩﴾
بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَلِكَ
كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ
﴿٤٠﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ

بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٤١﴾ وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ
أَنْتُمْ بَرِيُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمِنْهُمْ
مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ
﴿٤٣﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْىَ وَلَوْ كَانُوا
لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٤﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ
النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٥﴾

sh:»2726

﴿٤٥﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَنْ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ
يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا
مُهْتَدِينَ ﴿٤٦﴾ وَأَمَّا نُورِيكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ
فَالَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٧﴾ وَلِكُلِّ
أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا
يُظْلَمُونَ ﴿٤٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
﴿٤٩﴾ قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ

لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا
يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٥٠﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا
مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٥١﴾ أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ آمَنْتُمْ بِهِ
أَلَعَنْتُمْ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥٢﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا
ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٣﴾

sh:»2727

﴿٥٣﴾ وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ
بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٤﴾ وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ
لَافْتَدَتْ بِهِ وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ
بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ إِلَّا إِنْ لَلَّهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ إِلَّا إِنْ وَعَدَ اللَّهُ حَقٌّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
﴿٥٦﴾ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ يَا أَيُّهَا
النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ
وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٨﴾ قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ

فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا
أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ اللَّهُ
أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ ﴿٦٠﴾ وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ
عَلَى اللَّهِ الْكُذِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ
وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾

sh:»2728

﴿٦١﴾ وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ
مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ
رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ
ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦٢﴾

Meali Şerifi

Bu Kur'an Allahın mâsivasından uydurulamaz ve lâkin o, önündekinin bir tasdıkı ve kitabın tafsiyli olarak

rabbül'âlemînden

indirilmiştir, bunda hiç şüphe yoktur 37 Ya, onu uydurdu mu diyorlar? De ki: öyle ise haydin: onun misli bir

sûre getirin ve Allahdan başka kime gücünüz yeterse çağırın, eğer sadıksanız bunu yapın 38 Hayır onlar,

İlmini ihata etmedikleri ve te'vili kendilerine hiç gelmemiş olan bir şey'i tekzib ettiler, bunlardan evvel

geçenler de böyle tekzib etmişlerdi amma bak zâlimlerin akıbeti nasıl oldu? 39

İçlerinden buna inanacak da var, inanmıyacak da var, rabbın o müfsidlere a'lemidir 40 Eğer seni tekzibde

ısrar ederlerse de ki bana

amelim, size de ameliniz, siz benim yapacağımdan beri'siniz, ben de sizin yapacağınızdan beriyim 41

İçlerinden seni dinlemeye gelenler de var, fakat akılları da yokken sağırlara sen mi işittireceksin 42

İçlerinden sana bakanlar da var, fakat basiretleri de yokken körlere sen mi hidayet edeceksin? 43 Her

halde Allah insanlara zerrece zulmetmez ve lâkin insanlar kendilerine zulmediyorlar 44 Sanki

gündüzün bir saatinden başka durmamışlar gibi hepsini mahşere sevkedeceği gün beyinlerinde

tanıŖacaklar, Allahın karŖısına

çıkacaklarını tekzib edib de doğru yolu tutmamıŖ olanlar hakikat husrana

sh:»2729

düŖmüŖ bulunacaklar 45 Onlara va'dettiğimizin ba'zısını sana behemehal göstersek de veya seni tamamen alsak da her iki takdirde onların nihayet dönümü bizedir, sonra Allah ne yapacaklarına da şahiddir 46 Her ümmet için bir Resul vardır, o Resulleri geldiği vakit aralarında adâletle huküm verilir, hiç birine zulmedilmez 47 Ne zaman bu va'd? Sadıksanız diyorlar 48 De ki: ben kendi kendime Allahın dilediğinden başka ne bir menfeate ne de bir mazarrata malik değilim, her ümmet için bir ecel vardır, ecelleri geldiği vakit artık bir saat geri de kalamazlar, ileri de gidemezler 49 De ki: söyleyin bakayım Ŗayed size onun azâbı yatarken veya gündüzün gelecekse mücrimler bunun hangisini isti'cal ediyorlar? 50 Ya sonra vaki' olduğu zaman mı ona iyman edeceksiniz? Ya... Ŗimdi ha? hani siz bunu acele istiyordunuz, a? 51 Sonra denilecek o zulm edenlere ki tadın bakalım huld azâbını, vaktile kazandığınızdan başka bir sebeble cezalandırılacak değilsiniz? 52 Sahih doğru mu bu? Diye senden istifsar ediyorlar, de ki: evet,

rabbıma kasem ederim ki o, dosdoğru, ve siz bundan yakayı kurtaramazsınız 53 Zulmetmiş olan her nefis

bütün Arz dakine malik olsa idi, azâbı gördükleri vakit hepsi içten içe nedamet ederek kendini kurtarmak

için onu fedâ ederdi, fakat beyinlerinde kaza, adalet ile imza edilmiştir, hiç birine zulmedilmez 54 Uyan

Göklerde ve Yerde ne varsa Allahındır, uyan Allahın va'di muhakkak hakır ve lâkin ekserisi bilmezler 55 O

hem diriltir hem öldürür ve hep döndürülüb ona götürüleceksiniz 56 Ey insanlar işte size rabbınızdan bir

mev'ıza ve gönüller derdine bir şifa, ve mü'minler için bir hidayet ve rahmet geldi 57 De ki: Allahın fadlıle,

rahmetile, ancak onunla artık ferahlanın, o onların toplayıp durduklarından hayırlıdır 58 De ki baksanıza a:

Allah sizin için rızık olarak neler indirdi de siz ondan bir haram, bir halâl yaptınız, size, de: Allah mı izin

verdi? Yoksa Allaha ifira mı ediyorsunuz? 59 Yalanı Allaha ifira edenler kıyamet gününü ne

zannediyorlar? Her halde Allah insanlara karşı bir lûtuf sahibidir, lâkin ekserisi bilmezler 60 Her hangi

sh:»2730

bir şeinde bulunsan, Kur'andan her ne okusan ve her hangi bir amel yapsanız, siz ona dalıb coşarken

mutlak biz üzerinizde şahid bulunuruz, rabbından ne Yerde ne Gökte zerre miskali ve ondan ne daha

küçük ne daha büyük hiç bir şey kaçmaz hepsi bir kitabı mübîndedir 61

﴿٦٢﴾ أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
﴿٦٣﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٤﴾ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٥﴾

Meali Şerifi

Uyan! ki Allahın evliyası ne üzerlerine korku vardır ne de onlar mahzun olurlar 62 Onlar ki Allaha iman

etmişlerdir ve hep takvâ ile korunur dururlar 63 Müjde onların Dünya hayatta da Âhirette de, Allahın

kelimatına tebdil yok o işte fevzi azim o 64

62. ﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ﴾ İyi bil ki hakikaten evliyauallah - Allah velîleri, Allah dostları
﴿لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ üzerlerine korku yoktur hem de onlar

mahzun olmazlar.

Allah korkusu her korkuyu silmiş olduğu için ilerisinde korku yok müjde var, ilerisi daha güzel olduğu için

de geçmişe hüznün yok.

Evliyallah unvanı, Allaha dost olanlar, Allah için dost olanlar, Allah için icrayi velâyet edenler ma'nâlarına

sh:»2731

gelebilir. Ve velâyet, mahabbet, nusrat, tenfizi emir mefhumlarını ifade eder. Bu unvana kimlerin müstakik

oldukları hakkında müfessîrinin naklettikleri bazı rivayetler vardır. Senedleri Taberîde mezkûr olduğu üzere

Seîd ibni Cübeyrden merviydir ki Resulullah'a evliyallahdan sual edilmiş, şöyle buyurmuştur: «

يَذْكُرُ اللَّهُ لِرُؤْيِهِمْ « diğer bir rivayette: « هُمُ الَّذِينَ إِذَا رُؤِيَ ذَكَرَ اللَّهُ

» - onlar öyle zevattır ki görüldükleri zaman Allah zikr-ü yad olunur. Ta'biri âharle sâde

görülüvermelerinden dolayı Allah hatırlanır: Semt ve hey'etleri ya'ni siyretleri ve halleri derhal Allahı ihtar

eder, Ki ibni Abbas işbu «semt ve hey'et» tefsiri yerine «ihbat-ü sekînet» demiştir. Bunların mal ve sair

esbab-ü menafi' ile alâkadar

olmıyarak ancak Allah için Allahda seviş, «حُبُّ فِي اللَّهِ» ile birbirlerine mahabbet ve musafat eden «الْمُتَحَابُّونَ فِي اللَّهِ» oldukları da merviydir. Netekim

Ömer İbnihattab radiyallahü anhten merviydir ki Resulullah sallâllahü aleyhi vessellem şöyle buyurmuştur:

Allahın kullarından bir

takım insanlar vardır ki enbiya değil şüheda da değildirler amma yevmi kıyamette Allah indindeki

makamlarından dolayı onlara

Enbiya ve Şüheda gıpta edecekler.

«Bunlar kimlerdir? Ve amelleri nedir? Bize haber ver ki bu suretle biz de onlara muhibb oluruz ya

Resulullah» dediler,

Resulullah: «bunlar bir kavmdir ki beyinlerinde ne akrabalık, ne de teati edecekleri emval alâkası

olmaksızın Allah ruhile Allahda

sevişirler: fevallhi yüzleri bir nur ve kendileri nurdan bir minber üzerindedirler. Nas korktuğu vakit bunlar

korkmazlar, nas mahzun

oldukları zaman bunlar mahzun olmazlar» buyurdu ve bu âyeti okudu: «

«أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَأَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» Ebû

Hüreyreden ve ebû Maliki Eş'arîden dahi aynı

mealde rivayetler varid olmuştur. Bu rivayetlerin her biri bir hâssa ile ta'rif demek olduğundan hepsini cami'

olmak üzere evliyauallah şu mefhum ile ta'rif olunmuştur: «Allaha taatle tevellâ eder, Allah da kendilerine

kerametle tevellâ eder olan

kimseler» ki bu âyette daha vazih bir surette şöyle beyan ve tefsir buyuruluyor:

Ya'ni evliyauallah 63. ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ﴾ onlar ki iman etmişlerdir ve

ittika eder dururlar tam bir iman ile evâmir ve ahkâmı ilâhiyyeyi infaz ederler ve kendilerinden Allahın

rızasına muhalif bir hal sadir olmamak için daima korunur, şüpheli şeylerden sakınır dururlar. İşte

evliyauallahın haddi tamamı budur. Cinsi karibi mü'min; faslı karibi en başında mehafetullah bulunan ittika

haslatıdır ki bunlar onların Allaha tevellâlarıdır. 64.

﴿لَهُمُ الْبَشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾ Dünya ve âhiret

hayatlarında müjde onların - bu da onların hassalarıdır ki Allahın kendilerine tevellâ ve tekrimidir. İşte

keramatı evliya haktır mes'elesinin esası budur. Allahdan başka velî tanımadıkları, Allahın rızasına

muhalefetten korkup korundukları ve masivallahdan hiç bir haşyetleri olmadığı, Allah da kendilerine dost

olduğu için artık onlara ne korku vardır, ne de huzün. Dünyada da mübeşşer Âhirette de mübeşşerdiler.

Ezcümle Dünyada «

انَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ
أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ

» Âhirette « سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ » tebşirlerine mazhardırlar.

﴿لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ﴾ Allahın kelimatına tebdil yok - ya'ni bu va'idlerin,

tebşirlerin tehallüf etmesi ihtimali yoktur. Çünkü bunlar Allah kelâmıdır. Allah sözünü değıştirecek,

hükümden iskat edecek meselâ Allahın korkma, mahzun olma dediğini korkutup mahzun edebilecek

hiç bir kuvveti hâkime bulunamayacağı gibi Allah tealâ, kendisi de va'dinde asla hulf etmez, sözünü yerine

getirir. Onun için evliya

« إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ » fahvasınca

kendilerindeki o evsafı velâyeti, o iman-ü ittıkayı değıştirmedikçe Allah tealânın bu Dünya ve Âhret

tebşiratını

tebdil etmesine ihtimal yoktur. Bunlar ebedî bişaretlerdir. ﴿لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ﴾

sh:»2733

Mâdemki evliyaullah böyle mübeşşerdir ve onlara havf yoktur ve mahzun olmayacaklardır. Rütbei risalet

daha yüksek olduğu

cihette ey Resuli hak sana hiç korku yoktur:

﴿٦٥﴾ وَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ
الْعَلِيمُ ﴿٦٦﴾ أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا
الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٧﴾

Meali Şerifi

Ötekilerin lâfları seni mahzûn etmesin, çünkü izzet, hep Allâhındır, o hepsini işitiyor, hepsini biliyor 65

Uyan: Göklerde

kim var, Yerde kim varsa hep Allahındır, Allahdan başkasına tapanlar dahi, şeriklerin tebaası olmazlar,

ancak zanne teba'iyet ederler ve ancak kendi mızraklarıyla ölçer yalan söylerler 66

65. ﴿وَلَا يَحْزُنُّكَ قَوْلُهُمْ﴾ Ve seni onların lakırdıları mahzun etmesin - ya'ni kâfirlerin

şeriklerine tebaa ve avenelerine ve mal-u cahlarına

güvenerek sana ezâ, tehdid ve tahvif yollu savurdıkları lâfırdan mahzun olma

﴿إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا﴾ her halde izzet, bütün izzet Allahındır. Bütün

kudret ve galebe ve kibriya, onundur. Şimdi beyan olunacağı üzere onların güvendikleri bütün kuvvetler de

sh:»2734

Allahındır. Dilediği zaman hepsini selbediverir ﴿هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ o semi' ve alîmdir.

- Onların söylediklerini işitir ve yapacağını bilir. Netekim: «ben ve Resullerim her halde galib oluruz diye

yazmış «

﴿كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي﴾ ﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا﴾ ﴿إِنَّا

﴿أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ﴾ ﴿إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ﴾ buyurmuştur. 66.

﴿أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مِنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ﴾ İyi bil ki Göklerde

ve Yerde her kim varsa hepsi, Allahındır.

Melâike, Sekaleyn bütün zevil'ukul, Allahın kulu, milkidir. Binaenaleyh o kâfirlerin bütün güvendikleri

taptıkları şeyler, Allahın milki olduğu gibi kendileri de öyledir.

﴿وَمَا يَتَّبِعِ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ﴾ Allahdan başkasına

çağırarlarda, şerikler tebaası olmazlar. - Ya'ni Allahın şeriki yok,

ülûhiyyette şirket, muhal ve bütün mâsivâ, Allahın milki olduğundan Allahdan başka şeylere duâ ve

teabbüd eden, başka ma'budlar iddia ve onlara ittiba' eden müşrikler hakıkatte Allaha bir takım şerikler

bulmuş da onun tebaası olmuş olmazlar. ﴿إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ﴾ Başka değil, ancak

zanne ittiba' ederler - vehm-ü hayal ile kendi şeriklerini Allahın şürekâsı sanar ve onlara yok yere ülûhiyyet

payesi verib tapmakla Allahdan yakalarını kurtaracaklarını zannederler. -

﴿وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ﴾ Ve bunlar sade kobuz atarlar. - Kendi mızraklarına göre, ındı

farziyyat ve tahminat ile yalan söylemekten başka bir şey yapmazlar. - Mücerred hissiyatlarına tebean halkı

hâlık, abdi ma'bud, tabi'i metbu' farzeder, saçmalar dururlar, hasılı şürekâları yalan, tehdidleri boş, Allaha

karşı isnad etmek istedikleri her şey hiç, ve hepsi izzeti ilâhiyye altında makhurdur.

Filhakıka:

sh:»2735

﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ
مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٨﴾ قَالُوا اتَّخَذَ
اللَّهُ وَلَدًا ۚ سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ ۗ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي
الْأَرْضِ ۗ إِنَّ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهَذَا ۗ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا
تَعْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا

يُفْلِحُونَ ﴿٧٠﴾ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نَذِقُهُم
العَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧١﴾

Meali Şerifi

O, odur ki içinde durub dinlenesiniz diye sizin için geceyi yaptı, gündüzü de göz açıcı, elbette bunda

dinliyecek bir kavm için bir çok âyetler var 67 "Dediler ki: Allah, veled edindi" hâşâ o sübhâne, ganiy o,

Göklerdeki ve Yerdeki hep onun elinizde ona dair hiç bir burhan yoktur, Allaha karşı ilm ile isbat

edemeyeceğiz şey mi isnad ediyorsunuz? 68 De ki: elbette yalanı Allaha ifira edenler felâh bulmazlar 69

Dünyada cüz'î bir zevk, sonra dönüşleri bizedir, sonra biz onlara o küfürlerinden dolayı azâbı tattıracağız

70

sh:»2736

67. ﴿هُوَ﴾ O - Allah celle celâlüh ﴿الَّذِي﴾ o dur ki ﴿جَعَلَ لَكُمْ الَّيْلَ﴾

sizin için geceyi yaptı - ya'ni muzlim karanlık yaptı ﴿لِتَسْكُنُوا فِيهِ﴾ yaptı ki içinde sakin

olasınız - zahmetlerini çektiğiniz hareketlerden feragat edib sükûn bulasınız müteharriklikten sükûnete

geçesiniz, agyardan nazarı kesib vahdete çekilerek dinlenesiniz ﴿وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا﴾

gündüzü de mubsır - ya'ni gösterici yapmıştır ki etrafınızı görüb hareket edesiniz, vazifelerinizi yapasınız,

gecelerin istilâyi zulmetinde kuvayı hayatiyye için bir vesilei sükûn, ziyayı neharda ise bir vesilei intibah ve

hareket vardır.

Hareket ve sükûn ise hâdisatı hayatiyyeden başka âlemdeki bütün hadisatı cismaniyyenin dahi asıl

ve kühünü teşkil eden iki

hadisei şamiledir ki ta'ban nur ve zulmet gibi birbirleriyle ictima'ları nâkabil iki zıddı mütekaibirdirler. Ecsam,

kendiliğinden ve sırf kendi

tabiatleriyle ne sükûndan harekete geçebilir ne de hareketten sükûna. İşte bu iki zıddı mütekaibili

yekdiğerine kalb ve tahvil ederek hadisatı âleme cereyan veren ve leyl-ü neharı bunlarla alâkadar ederek

insanları kâh hissi sükûn ve kâh hissi hareket ile mütena'im veya mütekailib kılan ancak Allahdır. Allah

böyle bütün nur ve zulmetin ve bütün harekât ve sekenatın halık ve mutesarrıfıdır. Ve alel'umum insanlar

lejl-ü neharda sükûn ve hareketten müteessir zamaniyattan oldukları halde Allah zamanın da fevkında

hâkimdir. Ve bütün zaman ve zamaniyyat, onun ca'l-ü tahsısıdır. ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ﴾ Muhakkak

ki bunda - bu ca'lde, lejl-ü neharın bu sureti tahsısında bu nur-ü zulmet, bu sükûn-ü hareket, bu gösteriş ve

göstermeyiş tahavvülâtında ve lejl-ü nehar içindeki vekayii zamaniyye ve tarihiyyede

﴿لَا يَأْتِ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾ samiası olub

sh:»2737

dinliyecek olan bir kavm için elbette çok, pek çok âyetler vardır. - Ya'ni bütün mekân ve zaman aklî, naklî

delâili tevhid ile doludur. Böyle iken zann-ü hayale tebeyyet eden yalancılar 68.

﴿قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا﴾ Allah, veled ittihaz etti dediler - oğul veya kız evlâd edindi

diye iftirada bulundular bir takımları tekvin ile tevliidi farkedemediler, halk-u iycadı doğurmak veya

doğurtmak zanneylediler, hudusü bir tevellüd, ma'lûlü bir veled, illeti bir valid veya valide gibi farz ettiler.

Tevlid ve tevellüdün evvel emirde bir halka mütevakkıf olduğunu, yoktan bir iycad olmadan bir tevellüd

farzı, tenakuz olacağını hesab etmediler de âlemin halık tealâdan tevellüd ve infisal suretiyle tekevvün ve

sudur eylediğine kail olarak Allaha oğullar, kızlar isnad eylediler ve ondan tevellüd ve tenasül etmiş erkekli

dışılı bir ilâhlar silsilesi uydurarak onlara perestîş ettiler ki işte müşriklerin esatiri, hep bu uydurmalarıdır.

Fakat daha garibi odur ki tekvinin ancak halk-u icad ile mümkün olduğunu işiten ve «

حَلَقَ بَعْدَ الْعَدَمِ» umdesine agâh olanlardan bir kısmı da yine tevellüd tevehhümüne

saplandılar. Melekler, Allahın kızları; Uzeyr, Allahın oğlu, Mesih, Allahın oğlu dediler.

Böyle diyenlerden bir kısmı da bunu hakikaten vilâdet ma'nâsiyle değil evlâtlık ma'nâsiyle te'vil ederek

teşriflen oğul yaptı, kendinin oğlu şerefini verdi ve ülûhiyyetten hissadar etti dediler. Onun için bu âyette

ittihaz ta'birile diğerlerinden daha ziyade bu kısma taaruz olunmuştur.

سُبْحَانَ

Sübhanallah hâşâ - hâlık, valid olur mu? Çünkü vilâdet bir tecezzi ve tenakus, evlâd

ittihazı da bir ihtiyac ile alâkadardır. Halbuki هُوَ الْغَنِيُّ o, ganîdir. Hem yegâne ganîdir - ilh...

Risaletin kuvvet ve hakkıyyetini ve Resulün Allaha tevekkül ve itimadının yüksekliğini ve kâfirlere azâbın

şiddetini emsali

tarihiyesiyle tazvih için:

sh:»2738

﴿٧١﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذِكْرِي بآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرَكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنظِرُونِ ﴿٧٢﴾ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٧٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلِكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنذِرِينَ ﴿٧٤﴾

Meali Şerifi

Hem onlara Nuhun kıssasını oku, bir vakit kavmine demişti ki: ey kavimim: eğer benim duruşum ve Allahın

âyetlerini ihtar edişim size ağır geliyorsa, bilin ki ben, Allaha dayanmışım, artık siz ve şerikleriniz her ne yapacaksanız toplanıp bütün azminizle karar verin, sonra yapacağınız, size hiç bir gam da teşkil etmesin, sonra hukmünüzü bana icra edin ve elinizden gelirse bana bir lâhza

göz de açtırmayın 71 Eğer aldırmazsanız ben de, sizden bir ecir istemedim â, benim acrim ancak Allahadır, ve ben onun birliğine boyun eğen müslimînden olmakla emrolundum 72 Bunun üzerine yine onu tekzib ettiler. Biz de onu ve beraberindekileri gemide necâte çıkarıp bunları Yer yüzünün

sh:»2739

halifeleri kıldık, âyetlerimizi tekzib edenleri ise gark ettik, bak işte inzâr olunanların âkibeti nasıl oldu

73

Tarihî misal bundan ibaret de değil:

﴿٧٤﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاؤُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ

فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ نَطْبَعُ عَلَى
قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ ﴿٧٥﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَى وَهَارُونَ
إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ
﴿٧٦﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ
مُبِينٌ ﴿٧٧﴾ قَالَ مُوسَى اتَّقُوا اللَّهَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسِحْرٌ هَذَا
وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٨﴾ قَالُوا أَجِئْنَا لِنَتْلِفَنَّ عَمَّا وَجَدْنَا
عَلَيْهِ آبَاءَنَا وَتَكُونُ لَكُمْ الْكِبْرِيَاءُ فِي الْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمْ
بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٨٠﴾
فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨١﴾

sh:»2740

﴿٨١﴾ فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ مُوسَى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ
سَيَبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨٢﴾ وَيُحِقُّ اللَّهُ
الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٣﴾ فَمَا أَمَّنَ لِمُوسَى
إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ أَنْ يَفْتِنَهُمْ

وَأَنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٨٤﴾
وَقَالَ مُوسَى يَا قَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ
كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ ﴿٨٥﴾ فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا
فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٨٦﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ
الْكَافِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّأَ لِقَوْمِكُمَا
بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ
الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

sh:»2741

﴿٨٨﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَآءَهُ زِينَةً
وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا
اطْمَسْ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ وَأَشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوْا
الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٨٩﴾ قَالَ قَدْ أُجِيبَتِ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا
وَلَا تَتَّبِعَانِ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٠﴾ وَجَاوَزْنَا بِبَنِي
إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدُوًّا حَتَّىٰ إِذَا

أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ أَمِنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي أَمِنْتُ بِهِ بَنُو
إِسْرَائِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩١﴾ أَلْعَنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ
وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩٢﴾ فَالْيَوْمَ نُنَجِّكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ
لِمَنْ خَلَفَكَ آيَةً وَأَنْ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ
﴿٩٣﴾ وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مَبُورًا صَدَقَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنْ
الطَّيِّبَاتِ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتَّى جَاءَهُمُ الْعِلْمُ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي
بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٤﴾

sh:»2742

﴿٩٤﴾ فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسْأَلِ الَّذِينَ
يَقْرُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا
تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٩٥﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَبُوا
بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونُوا مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ
عَلَيْهِمْ كَلِمَاتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٧﴾ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ
حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٩٨﴾

Meali Şerifi

Sonra onun arkasından bir çok Peygamberleri kavmlerine gönderdik, onlara açık mu'cizelerle vardılar,

fakat önce yalan

dediklerine bir türlü inanmak istemediler, işte biz tecavüzü r'iyad edenlerin kalblerini böyle tab'ederiz 74

Sonra bunların arkasından

Musâ ile Harunu Fir'avn ve cemaatine âyetlerimizle gönderdik, iymanı kibirlerine yediremediler ve mücrim

bir kavm idiler 75 Tarafımızdan kendilerine hak geldiği vakit her halde bu açık bir sihir dediler 76 Musâ, ya!

dedi: size hak gelince böyle mi diyorsunuz?

Bu sihir mi? Halbuki sihirbazlar felâh bulmazlar 77 Sen, dediler: bizi, atalarımızı üzerinde bulduğumuz

yoldan çeviresin de bu yerde

Devlet ikinizin olsun diye mi geldin? Biz ikinize de inanamayız 78 Fir'avn da, bana bütün bilgiç sihirbazları

getirin dedi 79 Bunun

üzerine sihirbazlar geldiği vakit Musâ onlara ne ortaya atacaksınız siz atın dedi 80 Vaktâ ki attılar, Musâ bu,

sizin yaptığınız dedi:

sihir, her halde Allâh, onu ibtâl edecek, her halde Allah, müfsidlerin ameline salah vermez 81 Allah,

kelimatiyle hakkı ihkak edecek,

isterse mücrimler hoşlanmasınlar 82 Hasılı Fir'avn ve cem'iyetinin belâsı korkusundan ibfidâ Musâyâ

kavminin

sh:»2743

bir zürriyetinden başka iman eden olmadı, çünkü Fir'avn o yerde çok üstün idi ve çok aşırı giden

müsriflerden idi 83 Musâ da, ey kavmim: siz gerçekten Allaha iman ettinizse, onun birliğine ıhlâs ile teslim

olmuş müslimler iseniz artık ona i'timâd edin dedi 84 Onlar da, biz Allâha i'timâd ettik, ya rabbenâ bizi o zalim kavmin fitnesine düşürme 85 ve rahmetinle bizi o kâfir kavmden kurtar dediler 86 Biz ise Musâya ve kardeşine şu vahyi verdik: kavminiz için Mısırda bir takım evler ihzar edin, ve evlerinizi kible tarafına yapın ve namaz kılın, hem de mü'minleri tebşir eyle 87 Musâ, ya rab! Dedi, sen Fir'avne ve cem'iyyetine, Dünya hayatta bir ziynet ve haşmet ve nice nice mallar verdin, yolundan saptırsınlar diye mi ya rab, ya rab! Mallarını sil süpür ve kalblerini şiddetle sık ki o elîm azâbı görmedikçe iman etmiyecekler 88 Peki buyurdu: duanız kabul olundu, siz yine istikamette devam edin ve kendini bilmiyenlerin meslekine uymayın 89 Derken Benî İsrâîli denizi geçirdik, derhal Fir'avn askerile ta'kîb ve taaruz için arkalarına düştü, nihayet gark kendini derdest edince "inandım hakikat Benî İsrailin iman ettiğinden başka ilâh yok, ben de ona teslim olanlardanım, dedi 90

Ya... şimdi ha? Halbuki bundan evvel isyan etmiştin, müfsidlerden idin 91 Biz de, bu gün seni bedenle bir tepeye atacağız ki arkandan geleceklere bir ibret olasın, maamafih insanların bir çoğu âyetlerimizden cidden gafildirler 92 Filhakıka Benî İsraili cidden

güzel bir yurda yerleştirdik ve hoş ni'metlerden merzuk kıldık, nihayet ihtilâf etmeleri de kendilerine ilim

geldikten sonra oldu, şüphe

yok ki o ihtilâf edib durdukları şeylerde rabbın kıyâmet günü aralarında hukmünü verecek 93 Şimdi şu sana

indirdiğimiz şeylerde

bilfarz şekkedecek olursan senden evvel kitab okuyanlara sor, kasem olsun ki sana rabbından hak geldi,

sakın şüphe edenlerden

olma ki husrâna düşenlerden olmyasın 95 Hakikat aleyhlerinde rabbının kelimesi hakkolmuş olanlar

iymana gelmezler 96 Velelse

sh:»2744

kendilerine her âyet gelmiş olsun, tâ o elîm azâbı görecekları âna kadar 97

94. ﴿فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ﴾ Şimdi şu sana

indirdiklerimizden bilfarz cüz'î şekk içinde kalırsan - bu âyet bâlâdaki kıssaların sıdk-ü hakkıyyetini

te'yid ile risaleti Muhammediyyeyi te'kid ve takviye sıyakındadır. Ma'lûm ya farz ne vukuu ne de imkânı

iycah etmiyeceğinden burada da ne şekk ne sual vaki' değildir. Ancak bu kıssaların âyatı ilâhiyyeden olan

fevkal'ade vukuatı tezammun ettiklerini ihtar ile

beraber nübüvveti Muhammediye hakkında en cüz'î bir şüphe ihtimaline bile mesağ bırakmıyan bir kuvveti

beyan ve tehyici iykan

vardır. Ya'ni başka taraftan öğrenmek suretile değil Allah tarafından sana vahy ile bervechi bâlâ haber

verilen Fir'avn vesaire kıssalarının sıhhatinde şekk-ü şüpheye asla mahal yoktur. Sen de bunda şüphe

etmezsin, Maamafih bilfarzı vettakdir cüz'î bir şekk ihtimaline ma'ruz kalacak olursa

﴿فَسَأَلِ الَّذِينَ يَاقُرُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ﴾ senden evvel kitab okuyanlara

sor - ya'ni bunlar ehli kitab indinde ma'lûm ve muhakkak ve kütübi salifede de sabittir. Onlar bu kıssalardan

ibret almayıp hâlâ şirk-ü küfürde devam eden ehli kitab bile bunları inkâr edemiyecek evet demeğe mecbur

olacaklardır. Bundan ise şu netice çıkar:

﴿لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ﴾ Kasem olsun ki rabbından sana muhakkak hak geldi

- kütübi salifeyi okumadan ve okuyanlardan işitmeden yalnız rabbından indirilen vahy ile bilip haber

verdiğin halde bunlar kütübi salifeyi mütalea edenler nezdinde de muhakkak olunca artık her şüpheden

âzade olarak tebeyyün eder ki bu haberler ve bu Kur'an «

﴿وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ dır. Ve sana rabbından

hak vahy-ü risalet gelmiş olduğu muhakkaktır. Rabbin hak tealâ bunu böyle bilhassa kasem

sh:»2745

ile te'kid ve te'min ederek de sarahaten beyan ve i'lân etmiştir.

Binaenaleyh ﴿فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾ sakın şüphe edenlerden olma. - Cezm-ü

yakînin ve rabbına i'timadın asla sarsılmasın. Kemali tevekkül ile vazifene

devam et.

İnanmıyanlara gelince:

96. ﴿إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ﴾ Her halde rabbının kelimesi

aleyhlerine hakolmuş olanlar - küfür ve azâblarına hukmi ilâhi tahakkuk etmiş bulunanlar 97.

﴿لَا يُؤْمِنُونَ . وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ

﴿الْأَلِيمَ﴾ kendilerine her âyet de gelmiş olsa - Fir'avn gibi - bil'fi'l azâbı elîmi görünceye kadar iman

etmezler. - O vakit o iman fâide verir mi? İymanı ye'is makbul olur mu? diye hatıra gelirse :

﴿٩٨﴾ فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةً أَمِنَتْ فَفَنَعَهَا إِيمَانُهَا إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ

لَمَّا أَمِنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٩٨﴾

Meali Şerif

Fakat o vakit iman edip de imanları kendilerine fâide vermiş bir memleket olsa idi? Ancak Yunüsün

kavmi iman ettikleri vakit Dünya hayatta o rüsvalık azâbını kendilerinden açmış ve bir zamana kadar onları

müstefid etmiş idik 98

98. ﴿الَّا قَوْمَ يُونُسَ﴾ Ya'ni Yunüs aleyhisselâmın kavminden başka iymani ye'sin fâide

verdiği hiç bir memleket ehalisi yoktur. İymanı her halde mukaddem olmak lâzımdır ki korunmak mümkün

olsun. Yoksa Dünyevî

sh:»2746

veya Uhrevî muvakkat veya ebedî her hangi bir azâb gelip çatinca mutlak hukmünü icra eder. Hukmi hak

böyledir. Ve iyi bilmek lâzım gelir ki imanın vücud ve ademi de Allahın meşiyetine merbuttur :

﴿٩٩﴾ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا
أَفَأَنْتَ تُكْرَهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿١٠٠﴾ وَمَا كَانَ
لِنَفْسٍ أَنْ تُوْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَجْعَلُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا
يَعْقِلُونَ ﴿١٠١﴾ قُلِ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا

تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٢﴾ فَهَلْ
يَنْتَظِرُونَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ فَانْتَظِرُوا
إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٣﴾ ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ
آمَنُوا كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنَجِّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾ قُلْ يَا أَيُّهَا
النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ
دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَقَّيْكُمْ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٥﴾ وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا
تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٦﴾

sh:»2747

﴿١٠٦﴾ وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَإِنْ
فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٧﴾ وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ
بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ
يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٨﴾
قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَى

فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ
بِوَكِيلٍ ﴿١٠٩﴾ وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ
اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿١١٠﴾

Meali Şerifi

Eğer rabbın dilese idi Yer yüzünde kim varsa hepsi top yekûn iman ederlerdi, o halde insanları hep

mü'min olsunlar diye senmi ikrah edeceksin? 99 Allâhın izni olmadıkça hiç bir nefis için iman edebilmek

yoktur ve akıllarını husni isti'mal etmeyenleri o pislik içinde bırakır 100 De ki: bakın, Göklerde Yerde neler

var, fakat o âyetler, o inzarlar iman etmeyecek bir kavme ne fâide verir 101 Onun için onlar sırf

kendilerinden evvel geçenlerin günleri gibi bir gün gözlerler, de ki: gözleyin ben de sizinle beraber

gözliyenlerdenim 102 Sonra Resullerimizi ve iman edenleri kurtarıyoruz, biz böyle uhdemizde bir hakk

olarak mü'minleri kurtarıyoruz 103 De ki: ey insanlar, eğer benim dinimde bir şekk ediyorsanız haberiniz olsun

ki ben sizin

sh:»2748

Allahdan başka taptıklarınıza tapmam ve lâkin ben sizin canınızı alacak olan Allaha kulluk ederim ve ben

şöyle emr olundum ki: mü'minlerden olayım. Hem sırf hakka müteveccih hanîf olarak dine yüz tut ve sakın

müşriklerden olma 105 Ve Allahın mâsivasından sana kendi kendine ne menfaat ve ne mazarrat

yapamıyacak şeylere perestiş etme, eğer edersen o halde sen şüphesiz nefisine zulmedenlerden olursun

106 Ve eğer Allah sana bir keder dokunduracak olursa onu ondan başka açacak yoktur ve eğer o sana bir

hayır murad ederse o vakit de onun fadlını reddedecek yoktur, o, onu kullarından dilediğine nasîb eder, o

öyle gafûr, öyle rahîmdir 107 Ey insanlar! işte rabbınızdan size hak geldi, artık hidayeti kabul eden kendi

nefsi için kabul etmiş olur, sapkınlık eden de kendi aleyhine sapmış olur: ve ben sizin üzerinize vekil

değilim, de 108 Ve sana ne vahy olunuyorsa ona tâbi' ol ve sabret ta ki Allah, hukmünü versin, hâkimlerin

en hayırlısı odur 109